

- **Vad händer med diktaturens fångar?**
- **Med Färneboskolan i Chile**
- **By i Atacamas öken**

Redaktion:

Rosemarie Andersson, Margareta Björling,
Ingvar Enghardt, Ulrika Johansson och
Jonas Ljungstedt.

Ansvarig utgivare: Margareta Björling

Tryckeri: Tryckop, Stockholm

Pressläggning: 1 juni 1991

Medlemskap i Chilekommittén inkluderar prenumeration på Chilebulletinen. Betala 160 kr på pg 88 72 33 - 5 (100 kr för studerande och pensionärer).

Adressändringar sändes till:

Chilekommittén, Box 622,
101 32 Stockholm

CHILEKOMMITTÉN

Adress: Box 622, 101 32 Stockholm

Telefon: 08/40 53 04

Besöksadress: Solidaritetshuset, Barnängsgatan 23

Chilekommitténs paroller:

Stöd återuppbyggandet av demokratin
i Chile! Frige de politiska fångarna!
Bekämpa imperialismen!

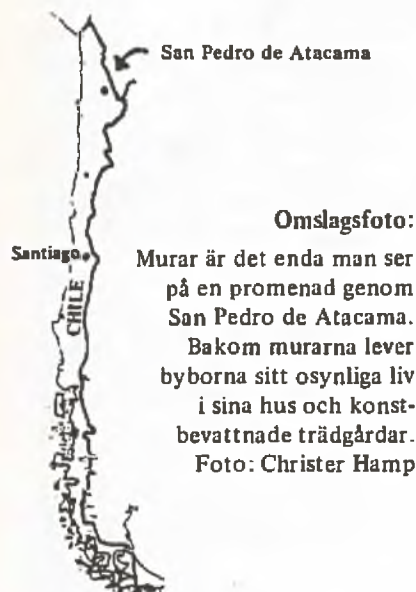
Chilekommitténs insamling

Pg 65 39 28 - 2

Chilekommitténs verksamhet

(solidaritetsarbetet i Sverige)

Pg 88 72 33 - 5

Kära läsare!

Det nummer av Chilebulletinen du håller i din hand, nr 3/91, årgång 19, är tänkt att vara det näst sista. Det sista numret kommer ut i höst.

Bulletin eller inte, så fortsätter kampen i Chile, i Sverige, i världen för frihet från förtryck, för våra mänskliga rättigheter, för sanning och rättvisa. Det visar det här numret mer än tydligt.

Den fråga som dominerat spalterna och debatten i Chile sedan nyår har varit just sanningen. Den hemska, men ändå nödvändiga sanningen om vad diktaturen gjorde med de olyckliga offer den slog klorna i. »Var finns våra käras kroppar» frågar sig fortfarande, 18 år efteråt, tusentals anhöriga i Chile. Regeringen tillsatte en »kommission för sanning och försoning» som samlat 2 200 fasansfulla vittnesmål om »försvinnanden». Talet om »sanning» är ändå bara kosmetika så länge man inte vågar ta i frågan om brott och straff för att en gammal militär som Pinochet sitter och ryar på sin ÖB-post. Talet om »försoning» – försonas med vem? frågar med rätta de anhöriga.

Ännu ett år efteråt förvaltar Aylwins regering arvet av politiska fångar från diktaturen i lydnad för en grundlag tilltyxad av en diktator. Skam och nesa över sådan harighet, tycker många i Chile och i världen.

I detta nummer har vi lyckan att ha medarbetare från den resande folkhögskolan Färneboskolan. De har varit tre månader i Chile och med frisk aptit studerat det mesta från norr till söder. Vilket spännande land och vilket fantastiskt folk har de inte råkat ut för! Några har inspirerats av dess poeter att själva pröva versmåten.

Fotografen och journalisten Christer Hamp tar oss med till något som man bara trodde fanns i det inre av Afrika, en oas. Där styrs livet av villkor och lagar som bestäms av naturen. Om man har fått för sig att man vet vad livet är får man sig onekligen en tankeställare.

INNEHÅLL:

3. Mord begravde Rettig-rapporten
5. Diktaturens fångar – bricka i maktspel
7. Ingen chans till nåd – intervjuer med två politiska fångar
8. Försonas – med vem? Intervju med CODEPU-advokat
9. Internationella Tribunalen i Bryssel
10. Dagbok: Chile december – maj
11. Demokrati på villovägar – Färneboskolans möte med Chile
12. Resebrev
16. Historia blir verklighet
17. Med blicken riktad mot framtiden
18. Stolta parasiter – kolsamlare i Coronel
20. 3 dikter
22. Kultur med djupa rötter
23. Diktaturens barn
24. Min sång är en fri sång
25. Nyheter & Kommentarer
26. San Pedro – by i Atacamas öken

En höstdag i början av april fick ett terroristattentat mot en ledande högersenator historiens lopp att ändras i Chile. I samma ögonblick nyheten lästes upp visste säkert redan de allra flesta att attentatet skulle få allvarliga politiska konsekvenser. Man kunde ana sig till nya och hårda högervindar.

Ett mord begravde Rettig-rapporten

När nyhetssändningarna någon timme senare meddelade att Jaime Guzman – Pinochetregimens chefsideolog och sedan mars 1990 senator i Patricio Aylwins regering – avlidit av skottskadorna, var aggressiviteten bland hans partikamrater i UDI (Oberoende Demokratiska Unionen) total. Till och med flygvapenchefen Fernando Matthei blev kallad förrädare när han försökte ta sig fram bland leden av UDI-militanter, för att inte tala om kristdemokrater och socialister, som utsattes för såväl stenkastning som trakasserier. Ropen på »Pinochet, Pinochet!» skallade återigen.

Angrepp på demokratin

Mordet på högerens främste ledare blev ett tydligt exempel på hur terrorismen som politisk metod kan verka förödande på demokratin. Det hade med omedelbar verkan klart negativa konsekvenser för alla progressiva krafter och för de mänskliga rättigheterna i Chile i allmänhet.

Intervjuer med folk på gatan visade att chilenerna förstått det allvarliga i situationen och såg mordet som ett angrepp på demokratin. Även om hela Chile höll andan och vi satt klistrade vid TV-rutan mordkvällen och de närmast följande kvällarna var det för mycket begärt att vi alla skulle sörja den person som så tydligt symboliserat extremhögerens ideologi.

Som alltid – och trots allvaret – cirkulerade snabbt några nya politiska skämt: Vet du att Pinochet blivit hjärndöd? Nej, hur så? Jo, han har blivit av med sin hjärna, Jaime Guzman ...

Men som sagt, allvaret. En studie av hur massmedierna täckte mordet och hur de reaktionära krafterna drog växlar av händelsen skulle antagligen bara det ge tydliga bevis för hur den demokratiska processen tog skada.

Inte blev det bättre av att PC-ledaren Luis Corvalan i en intervju hävdade att det ändå var säkrast att inte gömma undan vapnen! Hela vänstern fördömde i övrigt både attentatet och terrorismen som metod.

Ropen på hårdare tag och ökad polis-kontroll utmynnade från regeringens sida i en 400 procentig ökning av budgeten för säkerhetstjänsten och tillkomsten av en ny, samordnande instans för säkerhetsfrågor. Det finns regeringstjänstemän som *off the record* hävdar att inte ens polisen själv vet hur den ökade budgeten ska utnyttjas.

President Aylwin reste kort efter mordet till Europa och förhandlade där med spanska och italienska regeringarna bland annat fram samarbetsavtal om kampen mot terrorismen.

Gallupundersökningar i slutet av april visar att våldet i samhället kommit att bli en av chilenernas huvudfrågor, medan intresset för de mänskliga rättigheterna blivit en andrahandsfråga redan efter en månad. Sympatierna för den politiska vänstern visade lägre siffror än någonsin. Den ende som inte förlorat i trovärdighet var presidenten själv.

»Rettig-rapporten» framlagd

President Aylwin framstår i alla enkäter och faktiskt i samtliga sam-

La Nación ENJA 3

EXTRA
Primera Edición Agotada

Informe
de la
Comisión Nacional
de
Verdad y Reconciliación
TEXTO OFICIAL COMPLETO

1

hällsskikt som den offentliga person man har mest förtroende för. Folkopinionen gav honom också högsta betyg för hans sätt att behandla den s.k. Rettig-rapporten, Chiles »Nunca mas» – aldrig mer! – även om armén och flottan uppträdde som om de fortfarande satt vid makten.

Det var i maj 1990 som Aylwin tillsatte en »Nationell Kommission för Sanning och Försoning», bestående av bland andra två medarbetare från Pinochets regering och två erkända experter på mänskliga rättigheter. Kommissionens uppgift var att under nio månader utarbete en fullständig rapport om brott mot de mänskliga rättigheterna, som begåtts mellan den 11 september 1973 och den 11 mars 1991, och som resulterat i dödsfall.

Sluttexten på över 2 000 sidor sammanfattades av president Aylwin i ett tal till nationen den 4 mars, samtidigt som han tillkännagav en rad rekommendationer och beslut inför framtiden.

Rettigrapporten hävdar bland annat att högsta domstolen skulle ha kunnat förhindra samtliga 957 fall av »försvinnanden». Den fastslår också att det råder »fullständig övertygelse» när det gäller omständigheterna kring 1 279 fall med dödlig utgång. I ytterligare 640 fall saknas enligt samma definitioner »fullständig dokumentation» kring omständigheterna. Av samtliga övergrepp hänförs 55 procent till armén, 25 procent till karabinjärskåren och 5 procent vardera till flottan, flygvapnet och polisens under rättelsetjänst. Rapporten redovisar också ▶

► utförligt repressionen under olika etapper av diktaturen.

»Sanningen doldes»

I TV-talet gjorde Aylwin reflexioner kring begreppen sanning och rättvisa:

»Sanningen är grunden för all samlevnad. (...) Där sanningen inte respekteras bryts samförståndet mellan personer och istället uppstår misstro med hat och frestelse att ta till våld som följd. När det gäller övergreppen på de mänskliga rättigheterna doldes sanningen under lång tid. Medan några som visste protesterade, förnekades brotten av andra, och de som borde ha undersökt brotten gjorde det inte. På så sätt kan man förklara att många människor, kanske majoriteten, inte trodde på sanningen. Det blev ytterligare en faktor som bidrog till splittring och hat mellan chilenerna.»

Bad anhöriga om förlåtelse

Det mest dramatiska ögonblicket under TV-talet kom när en märkbart gripen Aylwin bad offrens anhöriga om förlåtelse å nationens vägnar:

»Förlåtelsens och försoningens timma har kommit. Men för att uppnå detta måste vi först precisera vilka som är de förörrättade som är kallade att förlåta och vilka de är som förörrättat och som ska förlåtas. Man kan inte förlåta på andras vägnar. Förlåtelsen påtvingas inte med dekret. Förlåtelsen kräver å ena sidan ånger, å andra sidan generositet (...) Det är hela chilenska samhället som står i skuld till offren för övergreppen mot de mänskliga rättigheterna. Därför delas förslaget om moralisk och materiell reparation av alla sektorer. Därför vågar jag såsom republikens

president representera hela nationen för att i dess namn be de anhöriga till offren om förlåtelse.»

Pinochet dundrar i TV

Rapporten och Aylwins tal mottogs i allmänhet som ett steg mot rättvisa och försoning. Hela 91 procent av befolkningen ställde sig enligt en enkät dagarna efter TV-talet bakom innehållet i Aylwins tal. Högsta domstolen däremot reagerade surt på angreppet.

Flygvapenchefen Fernando Matthei bad offettligt om förlåtelse å institutionens vägnar, medan armén och flottan dröjde med en offentlig reaktion. Och när den väl kom var den extremt aggressiv och väckte hos många till liv känslor som de trodde tillhörde det förflutna.

Efter ett sammanträde i det s.k. säkerhetsrådet intog plötsligt Pinochet på nytt vardagsrummen hos miljoner chilener med ett språkbruk som vi trodde hörde historien till och som fick många att tro att demokratin var hotad. Det var på nytt vänstern som satt på de anklagades bänk och som var skulden till det »krig» Rettig-rapporten aldrig kom att konstatera. Istället för att be om förlåtelse gick Pinochet till angrepp, inte bara mot vänstern utan också mot president Aylwin.

Denne verkade inte återfå fattningen förrän en vecka senare då han på statsbesök i Spanien från Madrid inför TV-kamerorna och med blicken mot Chile hävdade att det fanns de som inte trodde på demokratin och som tyvärr inte var generösa nog att be om förlåtelse.

Razzior efter mordet

Veckorna efter attentatet mot Guzman gjordes razzior inte bara mot slum-

kvarteren i utkanten av Santiago utan också mot flyktingar som återvänt från exilen. »Det är som förr, som kvinnorna i fattigkvarteret La Pincoya uttryckte det.

»Härom kvällen kom de och hämtade 500 ungdomar och drog iväg dom till polisstationen. Precis som förr! Och dom blev avklädda där på polisgården, precis som förr. Det är egentligen inte mycket som ändrats med demokratin. Inte har vi fått det bättre precis.»

Oroväckande passivitet

Stämningar som dessa råder inte bara i La Pincoya. Till och med bland regeringstjänstemän kan man återfinna dessa stämningar av missmod. Det rationella konsensus, samförstånd, som råder anser kanske de flesta nödvändigt, men det stänger ute deltagande och social mobilisering kring viktiga frågor. Det finns trots allt förväntningar på att det *civila samhället* ska våga bryta detta samförstånd.

Det är många som undrar vilka som vunnit mest på samförståndets politik, högern och militären som sätter gränserna för vad som är möjligt att uppnå eller la gente, människorna, som Aylwin riktade sig till i valkampanjen.

Priset för samverkan och politiska överenskommelser är en social passivitet, som alltför upplever som oroväckande. Folkrörelsen håller tyst för att visa lojalitet med en regering den hjälpt till makten, medan den nuvarande oppositionen stoppar demokratiska förslag och bakbinder regeringen.

Den 1 maj blev i år just denna avslagna halvofficiella tillställning som kännetecknar de senaste månadernas stämningar i Chile. Arbetarna föredrog att stanna hemma; de visste redan att CUT-ledaren Manuel Bustos skulle tillkännage en ökning av minimilönen från 26 000 till 33 000 pesos. »Mindre än vad vi begärt, men ändå ett steg framåt», som Bustos uttryckte det.

Högt pris för demokratin

Demokratiseringsprocessen kräver visserligen politisk stabilitet och samverkan för att gå framåt. Men den chilenska högern bestämmer alltför mycket innehållet och takten, väl medveten om sin hittills ganska obrutna makt i samhället.

Folket och dess organisationer värnar om demokratin och betalar ett högt pris för att behålla den. Men stiltjen i samhället är inte bara ett sundhetstecken. Det krävs också närvaro och vitalitet av ett folk som klarade konststycket att göra sig av med en diktatur. Och som nu måste bevisa att demokratin som samhällssystem är oslagbart.

ANNA-KARIN GAUDING
Santiago, 2 maj 1991

Rettig-rapporten som bekymrar?

DIKTATURENS FÅNGAR – bricka i maktspel

Kraven på omedelbar och villkorslös frihet
för alla politiska fångar som ärvts av diktaturen har fått
ökad aktualitet under det år som gått efter diktaturens fall. Många
menar att det är moraliskt oförsvarbart att hålla dem
fängslade under en demokrati.
Grundlagen, också den ärvd av Pinochet, reser fortfarande
hinder för ett frigivande.

Ända sedan president Patricio Aylwin tillträdde i mars -90 har det rests krav på omedelbar och villkorslös frihet för samtliga politiska fångar som ärvts av diktaturen.

»Släpp fångarna loss före jul!» var temat för en namninsamlingskampanj, under ledning av den kristdemokratiska parlamentsledamoten och advokaten Andrés Aylwin.

»Många frågar sig säkert varför jag deltar i en sådan här aktion, som av somliga förmodligen skulle betecknas som en skandal», sa Aylwin. »Men skandalen är inte att en parlamentsledamot och bror till landets president deltar i en kampanj för frihet åt de politiska fångarna. Nej, skandalen är att det efter åtta månader av demokrati fortfarande finns politiska fångar i Chile».

Fortfarande inte möjligt

Man räknar kring 250 politiska fångar. Fortfarande är det inte möjligt att frige dem på laglig väg. För att detta ska gå, måste parlamentet antingen stifta nya lagar som stämmer med grundlagen, eller ändra i själva grundlagen (ärvd från Pinochet).

Till en början valde president Aylwin att ligga lågt för att undvika öppen konflikt med högerpartierna RN och UDI, eftersom regeringen inte har tillräcklig majoritet för att ensam driva igenom sina förslag i parlamentet. Aylwin tillsatte den s.k. Rettigkommissionen som skulle dokumentera alla anklagelser om brott mot de mänskliga rättigheterna under diktaturen. (Detta material, som inte är juridiskt bindande, lades fram för presidenten i mars.)

Justitieminister Cumplido arbetade med att ta fram lagförslag som skulle

kunna accepteras av RN eller UDI. Men det inrikespolitiska läget – bland annat maktkampen med armén – gjorde att regeringen såg sig tvingad att markera en klarare vilja och tydligare profil. Även president Aylwin började att tala om frihet för de politiska fångarna före jul.

Cumplido skyndade sig att lägga fram sina lagförslag, trots att han inte hade högern med sig. Straffen för brott mot lagen om vapenkontroll skulle minskas, ett år i fängelse under diktaturen skulle räknas som tre och åtalerna skulle föras över till civila domstolar. Parlamentets två kamrar röstade vid ett par tillfällen om olika delar av »Cumplidos lagar», men utan att godkänna dem i befintligt skick.

I samband med att man diskuterade dessa lagförslag, inträffade två händelser som påverkade fångarnas situation. Den ena var en strejk bland fångvaktarna. Dessa berättade för massmedia hur »outhärdlig» deras arbetssituation var, och hur de politiska fångarna dels hade orättvisa fördelar jämfört med vanliga fångar och dels hur de politiska fångarna hotade och trakasserade vakterna. I TV fick anhöriga till vanliga fångar utförligt berätta om orättvisorna, medan anhöriga till de politiska fångarna bara tilläts en kortare kommentar.

Den andra händelsen inträffade dagen inför en omröstning i parlamentet. En fånge som tillhörde Lautarorörelsen hade förts till sjukhus för specialistvård. Där fritogs han av en beväpnad grupp, ur Lautaro, som dödade tre poliser. Ett dygn senare hade säkerhetspolisen hittat den fritagne, omringat huset och efter skottväxling dödat honom.

Vad hade egentligen hänt? Många menade att både tidpunkten och tillväga-

gångssättet var alltför speciella för att vara tillfälligheter. Publiciteten kring händelserna gav en negativ bild av de politiska fångarna.

Högerpartiernas motförslag

Därefter kom Sergio Onofre Jarpa, RN, med ett motförslag: En ändring av artikel nio i grundlagen skulle ge presidenten möjlighet att benåda fångarna i stället för att strafftiderna minskades eller räknades om. Genom detta ville man bolla över ansvaret från parlamentet till presidenten.

Det andra högerpartiet, UDI, menade att detta var ansvarslost: »Om vi i parlamentet går med på denna ändring så är vi medansvariga om presidenten benådar fångarna». Och de mest kritiska frågade: »Hur kan vi medverka till att släppa fri terrorister som är fullt kapabla att mörda generaler, riksdagsmän och till och med presidenten?»

President Aylwin svarade: »I Chile finns idag betydligt fler kriminella och terrorister utanför fängelserna än innanför. Det är inte ett par hundra politiska fångar som utgör det stora problemet för säkerheten. I den förra grundlagen hade presidenten möjlighet att benåda. Ingen annan grundlag i världen begränsar denna rätt för presidenten».

Även inom regeringspartierna fanns farhågor: »Vad händer den dag som en av de politiska fångarna dödar någon? Bör presidenten verkligen benåda *alla* politiska fångar? Vad händer om han *inte* gör det?»

Komplicerad fråga

Frågan om de politiska fångarna är komplicerad. Det är såväl ett moraliskt, som ett politiskt och juridiskt problem.►

Fängelset Carcel Publica i Santiago

► För regeringspartierna är det moraliskt självklart att befria fångarna. Men man skiljer sig i definitionen. »För regeringen är de politiska fångarna dem som hölls fångna av den föregående regeringen, och vårt löfte är benådande för dem som begått brott av politiska motiv, och garantier för en rättvis juridisk behandling (i civila domstolar) för dem som är inblandade i mord, dråp och grovt våld mot personer», förklarade justitieminister Cumplido.

Fångarna själva kräver villkorlös frihet för alla. »Vi går inte med på en kompromiss där benådningen inte gäller dem som var inblandade i våldsbrott, för det var ju de flesta av oss», sa Marcelo Rodriguez, en av de politiska fångarnas representanter. Han påpekade att det var diktaturen som införde våldet i den chilenska politiken. »Vi svarade med ett legitimt våld. Detta våld kan idag bara bemötas med social- och ekonomisk rättvisa, och straff för brotten mot de mänskliga rättigheterna. Bara då kan våldet minska».

Organisationerna för mänskliga rättigheter pekar på det juridiska godtycke och den fysiska och psykiska tortyr som fångarna utsatts för under många år och menar att det är moraliskt oförsvarbart att hålla dem fångna nu under demokratin.

Inte minst är frågan om de politiska fångarnas frigivning ett politiskt problem. Inget parti vill gå till kommunalval eller president- och parlamentsval 1993 utan att frågan har lösts. Vänsterpartierna i regeringen har trycket från folket att få fångarna fria. Kristdemokraterna har det huvudsakliga regeringsansvaret och måste uppfylla vallöften. Högerpartierna vill helst inte framstå som hindret för en lösning.

Samtidigt är detta ett av många områden där maktkampen mellan RN och UDI kommer till uttryck. Båge partierna manövrerar för att framstå som det led-

ande högerpartiet, och intar oftast motsatta ståndpunkter. Gemensamt för dem är dock att de inte vill framstå som ansvariga för frihet åt »terrorister och brottslingar».

Ändringar i grundlagen

Juridiskt är frågan mer komplicerad. I början av december kom regeringen och RN överens om villkoren för en ändring i grundlagen. Genom detta skulle fångarna kunna bli fria till mars -91, det vill säga ett år efter tillträdet för Aylwin.

Ändring i grundlagen skulle ge tre möjligheter: Presidenten får möjlighet att benåda dem som fängslats före hans tillträde, och som har fått sina domar. Parlamentet ges möjlighet att utfärda amnesti. Atalen förs över från militärdomstolar till civila domstolar, vilka i sin tur har möjlighet att bevilja villkorlig frigivning. Denna grundlagsändring ska gälla under en begränsad tid, troligen sex månader.

Det är endast en mindre del av fångarna som fått sina domar. De flesta har flera åtalpunkter, och även om många dömts på någon punkt har flertalet inte fått alla domar fastställda. Därmed kan bara 39 (en del uppgifter säger 80) av de 250 politiska fångarna benådas av presidenten. Resten förs över till civila domstolar och kommer att kunna ges villkorlig dom, men förmodligen inte de som varit inblandade i de grövsta våldshandlingarna mot diktaturen. För dem finns möjligheten att landsförvisas till något av de länder som redan gett visa åt dem.

Men fångarna är inte helt positiva till detta förfarande: »Vi kan inte acceptera en överenskommelse som skulle innebära att åtalen överförs till civila domstolar, för att där få rättvisa domar. Självaste president Aylwin intygade ju att rättvisandet är i kris, vilket bland annat visade sig när Konstitutionsdomstolen inte biföll regeringens krav på att riva upp amnestilagen från 1978. Så vilken rättvis dom kan vi vänta oss?»

Nej till amnesti åt militären

Många har pekat på risken att fångarna används i ett spel om allmän amnesti åt militären. Pinochet utfärdade en amnesti 1978 för brott mot de mänskliga rättigheterna 1973-78, och den gäller fortfarande. Nu tror många att Rättigkommissionens rapport kan komma att kopplas med frihet åt de politiska fångarna. Frihet åt fångarna i utbyte mot amnesti för militären, och sedan dras ett streck över det förflutna ...

»Vi avvisar varje försök till förhandling om vår frihet, vi kan inte acceptera att man ifrågasätter det rättfärdiga i vår kamp, och vi tillåter inte att man försöker likställa oss med dem som begick systematiska brott mot de mänskliga rättigheterna», säger fångarnas representanter.

JOHAN SOLANDER

(Artikeln skrevs i slutet av 1990. Utvecklingen därefter tas upp i följande artiklar.)

Hos de politiska fångarna i Santiago

"Ingen chans till nåd"

Dagen före julaften kan han »fira tioårsjubileum» som politisk livstidsfånge i Santiagos ruffiga »Carcel Publica» (allmänna fängelset), en av de kvarvarande 250 politiska fångarna.

— Och jag skulle behöva flera livstider för att avtjäna alla straff de gett mig skrattar han, ironiskt men utan märkbar bitterhet i rösten.

Carlos Garcia är en »man i sina bästa år» med ett öppet och intresserat sätt och som gärna drar ett skämt, kanske egenskaper man inte väntar sig finna hos en person i hans belägenhet. Säkert en stor tillgång för fånggemenskapen.

Fram till november 1986 hade Carlos en dödsdom hängande över sig. Militäråklagaren ville ha ytterligare tre dödsdomar mot honom.

Den hårda internationella kritiken mot diktaturens dödande av fångar fick dock

Carlos Garcia

till resultat att resterande dödsdömda 1986 gavs livstids fängelse istället. Och i Chile under Pinochet menades därmed livet ut.

Den »demokratiska» regeringen ärvde inte bara delar av diktaturens förtrycksapparat; även dess offer.

— Vi politiska fångar är djupt besvikna på regeringen och politikerna, betonar Carlos. Före valet i december -89 sade Aylwin i TV: Snart skall de politiska fångarna befrias ... han sade inte »några stycken».

Övergången till demokrati blev ett köpsläende istället.

— Löftet har schackrats bort! Vi har blivit en handelsvara mellan Concertacion och diktaturens försvarare. Och vi vägrar absolut att ställa upp på detta.

— Det var fel från början av Concertacion att acceptera grundlagen från 1980 och övervakningen från Nationella Säkerhetsrådet. För vad har blivit följden? Att inget enda lagförslag som gynnar folkets flertal går igenom i kongressen. Den nya arbetslagstiftningen om facklig organisering t ex ger inte arbetarna några som helst förbättringar!

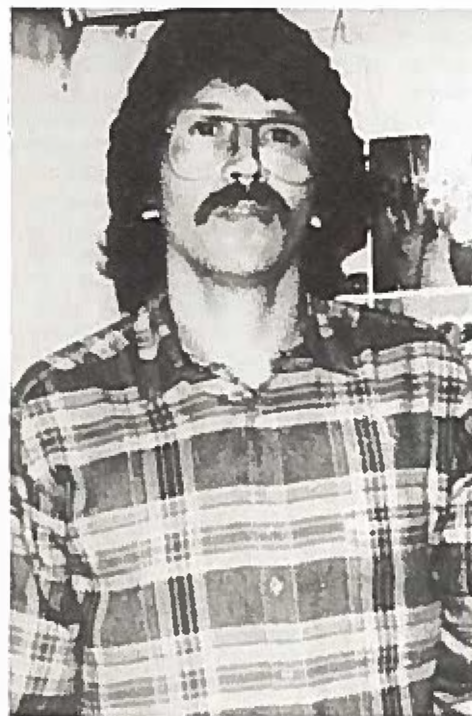
Chb: Finns det inga parlamentsledamöter som försvarar de politiska fångarnas sak? Och CUT?

— Jo, socialistpartiet har gjort vissa uttalanden och de har varit här och samtalat. Men de riskerar inget i parlamentet. Inte sina platser! Den ende som verkligen försvarar oss är kristdemokratiska deputeranden Andres Aylwin. Han är ofta här hos oss och hör på oss. Så är han ju bror till presidenten! CUT har tagit en resolution. Mer gör de inte. Nog med sitt som de har.

— Nu kanske de kommer fram till att presidenten kan ge nåd åt fångarna från och med mars -91. Men detta gäller inte för oss som har före detta dödsdomar. Jag har ingen chans till nåd.

Istället kan jag tänka mig att gå i exil. Min fru och två barn bor i Buenos Aires av politiska skäl. För min del har jag visum till Norge — så vi kanske blir grannar! Jag skulle vilja fortsätta att studera och bli socialarbetare. Arbeta med ungdom, det var vad jag sysslade med under demokratin.

Hans röst blir ivrig och han höjer blicken och möter muren i det bås vi sitter i. Vi håller tummen! På gjensyn da!

Rolando Cartagena

Bakom ett annat förhållande av säckkväv träffar vi Rolando Cartagena, livstidsfånge med anknytning till Sverige. Hans kompaner och son bor här sedan länge.

Hans glädje är stor över att hans öde är känt och att han har vänner som kämpar för och väntar på hans frihet. »En varm kram till er alla!»

Rolando greps av kuppmaakarna den 11 september -73 och sattes i koncentrationsläger. 1976 fick han asyl i Västtyskland, men efter några år där återvände han, som den MIR-ist han är, i hemlighet till kampen i Chile. Greps igen den 11 juli -81, torterades och dömdes till döden. Sedan dess är hans fysiska värld olika fängelser eller källarhål hos DINA/CNI.

Men Rolando verkar nu frisk och optimistisk och deltar, så nära det går, i den politiska debatten. MIR:s splittringar fin-

ner han trötsamma. Överhuvudtaget anser han att vänsterpartierna, med militanter i fängelserna, har svikit sina principer och ansvar i kampen för de politiska fångarnas frihet. Inte heller människorättsorganisationerna går fria från kritik: »De har varit heroiska i sin kamp för olika politiska fångar, men varför har de låtit partitressen styra?»

— Och vi fångar är föga exemplariska. Vi låter oss påverkas av konjunkturerna för socialismen i världen. Många känner sig ideologiskt hemlösa numera.

— Det värsta är för oss ändå det svaga folkliga stödet vi har idag. Under diktaturtiden stöddes vi av tusenden. Idag får man kanske räkna dem som kämpar i några hundratal.

— Nu diskuteras och köpsläs i parlamentet om vår frihet. De ursprungliga lagförslagen från minister Cumplido håller på att bli »incumplidos» (ouppfyllda). Nedsättning av straffen enligt terroristlagen, lagen om statens inre säkerhet och vapenkontrollagen avvisades av högerpartierna. Att reducera militärdomstolarnas kompetens likaså. Att de politiska fångarnas strafftid skulle skrivas ner med 2/3 avvisades. Det enda de gick med på var att påskynda processerna (av 225 fångar) har bara 39 fått sina domar fastställda) och att i vissa fall 5-åriga processer överförs från militär till civil domstol.

— Vidare har högerpartiet Renovacion Nacional föreslagit att grundlagens artikel 9 ändras så, att presidenten får rätt att ge nåd även åt fångar som dömts enligt terroristlagen. Men här har ju Concertacion gjort skillnad på »samvetsfångar» och »våldsfångar». Det skulle kosta Aylwin för mycket politisk prestige att nu gå ifrån den distinktionen.

Påskyndandet av processerna och överförandet till civildomstol kan bli lag före nyår. Grundlagsändringen (artikel 9) skall diskuteras i kamrarna den 9 januari. Den kan bli lag första veckan i mars.

Chilebulletinen: — Blir du fri i mars?

— Nej, inte jag. Jag får ingen nåd, jag har bl a en dom för »våld varav döden följt». Rolando ritar en druvklase.

— Den här druvan är på 8 år för sprängning av bomb. Den här är på 5 år för falskt ID-dokument; den här på 10 år och en dag är för rån av bank, expropriation som vi säger; och den här sista på 10 år och en dag är för misshandel av polis »varav döden följt».

— Vi är en stor grupp MIR-ister (ca 50) som inte kommer att få presidentens nåd av liknande skäl.

— Enda sättet att komma härifrån är att få straffet omvandlat till exil. Och som situationen nu är känns det helt meningslöst att vara politisk fånge. Under diktaturen var det en annan sak, då var det en av våra kampformer att sitta inne.

Chilebulletinen: — Ja du har ju visum och du är välkommen till Sverige i mars Rolando. Vi ska se till att du inte behöver smygga in köksvägen!

INGVAR ENGHARDT

FÖRSONAS — MED VEM?

CODEPU eller Folkets Försvarskommitté är en av de organisationer som bildades under diktaturtiden i Chile för att värna om de mänskliga rättigheter som föraktades och trampades under stövlarna av diktatorn och hans anhang.

Maria de la Luz Salas är ledare för ett advokatteam som arbetar för CODEPU. Vi träffade henne i Stockholm sedan hon hade bevistat de sessioner som Internationella Tribunalen över chilenska militärregimens förbrytelser höll i Bryssel i slutet av mars.

Chb: Vilka uppgifter har CODEPU i Chile i dag?

Maria Luz: — Det finns tre problemkomplex som vi speciellt bevakar. Först det traditionella: Försvaret av och frihet för alla politiska fångar, sedan följer vi upp de juridiska konsekvenserna av den officiella Rettig-kommissionens rapport, där man ställt samman uppgifter om de grövsta förbrytelserna under Pinochets diktatur och för det tredje måste vi bekämpa den nya politiska repressionen som växer fram.

— Ja, fortfarande efter ett år av demokrati, eller skall vi kalla det halvdemokrati, så sitter det kring 200 politiska fångar inspärrade i de fängelser där diktaturen placerade dem. Jag kan påminna om att Patricio Aylwin i sin valpropaganda talade om det orätta i att det satt människor i fängelse av politiska skäl. »De skall snart bli befriade!» lovade Aylwin. Folket jublade... De här fångarna har ju bara nyttjat den rätt som varje folk under en förtryckarregim har och som erkänns i FN:s proklamation om de mänskliga rättigheterna: den att göra uppror mot en tyrann.

— Vid maktskiftet fanns det 305 politiska fångar. Redan före sitt tillträde hade Aylwin ändrat sig och påstått att det fanns två slags politiska fångar: de som var »samvetsfångar» och de som varit inblandade i »blodsåd». Bara samvetsfångar skulle benådas. Omgående gav presidenten alltså nåd åt några fall, och vann prestige. Ett 40-tal var det, men många av dessa var redan villkorligt frigivna. I januari '91 släpptes ytterligare 10 stycken. Samvetsfångar? Fångarna själva gör ingen sådan åtskillnad. Om någon inte bar vapen vid gripandet var det en ren tillfällighet.

— Och nu har regeringen kört fast i den legalistiska djungel diktaturen lämnade kvar som villkor för att dra sig tillbaka efter sitt nederlag i folkomröstningen och som Concertacion accepterade. Fångarna har ofta långa strafftider. 12 har livstid. De flesta har oavslutade rättegångar, 90 stycken har mer än en process på gång.

— Från diktaturtiden finns det kvar olika lagar enligt vilka fångarna är fängslade: Antiterroristlagen; lagen om vapenkontroll; lagen om statens inre säkerhet; vanliga strafflagen och militärslagstiftningen.

Enligt Pinochets grundlag av 1980, Artikel 9, har presidenten möjlighet att ge nåd åt fångar som fått sin slutdom utom i fall som dömts enligt antiterroristlagen. Nu fick justitieminister Cumplido i uppdrag att arbeta fram förslag till lagar om hur även dessa fångar skulle kunna »befrias». När de här förslagen nådde parlamentet och senaten blev de ganska urtvättade. Högerpartierna gick med på att överföra militärdomstolsfall (utom vapenkontroll-fall) till civila domstolar och att uppmuna dem att påskynda processerna.

Nu har reformen av Artikel 9 gått igenom (23 mars), eller rättare, presidenten fick en temporär fullmakt. Nåd skulle kunna meddelas politiska fångar som fängslats före 11 mars-'90 (Aylwins makt-tillträde) och anklagats enligt antiterroristlagen.

Det finns mer än 100 fångar inspärrade enligt denna lag varav 93 från diktaturtiden. Bara 33 av dem har fått sina domar. Bara de kan få nåd.

Presidenten kan här upphäva domen, avkorta strafftiden (villkorlig frigivning) eller låta fången byta ut fängelsestraffet mot landsförvisning. Ett 40-tal fångar har ju redan visum till olika länder i Europa.

— Domstolarna gör sig dock ingen större brådska. Domarna är ofta korrupta typer, tillsatta av diktaturen, och reser en massa formella hinder för att dra ut på tiden. Processer garanterar dem jobb!

— Nej, för många politiska fångar är framtiden allt annat än ljus. Och under tiden ökar antalet fångar enligt antiterroristlagen eller enligt vanliga strafflagen...

Chb: Kommer Rettig-rapporten att åstadkomma rättvisa i Chile tror du?

Maria Luz: — Nationella Kommissionen för Sanning och Försoning hette den och den leddes av den gamle advokaten Raul

Rettig. De har under ett års tid samlat vittnesmål och ställt samman en rapport om 2200 fall av förbrytelser mot mänskliga rättigheter varav döden följt, som begåtts av regimens officiella apparat eller av hemliga terrorkommandon.

Kommissionen har åtta medlemmar. Några hade till och med varit offer för regimen som Jaime Castillo (exil) eller José Zalaquett (fängslad). Pinochet hade utsett tre egna representanter.

Den 9 februari lades rapporten fram för presidenten och veckan efter blev den offentlig.

Det är en fruktansvärd läsning! Om hänsynslöst våld, mord, försvinnanden och attentat. 972 fall av försvinnanden och nära 1000 mord har kommissionen belagt. (OAS människorättsdelegation har siffran 1500 för mord sedan 1973)

Men detta är ingen uttömmande rapport om förtrycket. Fall av tortyr, exil, förvisningar, fängelsestraff ingår t ex inte. Det anses inte som »grovt våld». Själva statskuppen var bara ett »maktövertagande»... Allendes och andras död var »själv-mord». Det legitima uppror som FN erkänner kallar kommissionen för »politiskt våld» och t o m för »brott mot de mänskliga rättigheterna».

Framför allt ger rapporten »Sanning och Försoning» inga detaljer om mördarna, utom att de kan ha tillhört statliga organ o s v. Kommissionen hade inte i uppdrag att göra utredningar. Det är alltså rätt oklart med vilka de anhöriga och folket skall »Försona sig». Rapporten har nu överlämnats till högsta domstolen för betänkande. När Rettig uttalade sig att vissa grova brott borde beivras fick han veta att han inte skulle lägga sig i HD:s affärer.

— De anhöriga till arresterade och försvunna fortsätter att kräva »sanning och rättvisa». Det är inte hämnd men klarhet de behöver!

Många som vittnat för kommissionen har därefter utsatts för anonyma hot. Åt dem ges inget offentligt beskydd. Deras käras bödlar får däremot röra sig fritt i skottskära limousiner.

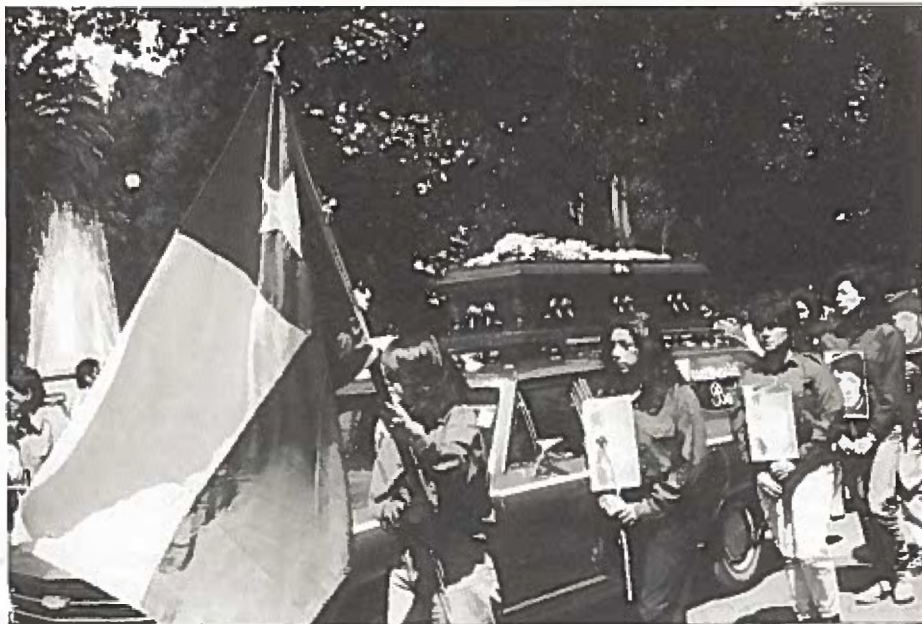
– Långt ifrån alla fall är uppklarade men Rettigkommissionen är ändå det första steget som det offentliga tar mot att ta ansvar för vad som skett.

Regeringen vill nu stifta en lag för de ouppklarade fallen av försvinnanden. De skall få heta »förmodligen avlidna». Man vill också ge de närmast anhöriga en »gottgörelse» på 25 000 kronor och därmed skulle de försvunna politiska fångarna vara ett avslutat kapitel. Det är något som inte ens diktaturen lyckades åstadkomma.

De anhörigas kommitté avvisar tanken som absurd och kräver sanning och att rättvisa skipas. Alltmedan presidenten nyligen på besök i Spanien deklarerade att Pinochets självamnesti står fast.

Chb: Du säger att repressionen ökar igen?

Maria Luz: Förtrycket mot olikfärdigheter fortsätter. När t ex Kommittén anhöriga till de försvunna anordnade en demonstration utanför Monedapalatset då Rettigkommissionen överlämnade sin rapport, så blev de angripna av poliser med batonger och vattenkanoner. Sedan i mars -90 står karabinjärerna (ordningspolisen) ensamma för repressionen. Tortyr är vanligt när de arresterat misstänkta oppositionella. Bland annat förekommer det på 1: a kommissariatet i Santiago. Maria Maluenda, en känd vänsterparlamentariker, har anmält 30 fall av tortyr. Hittills har CODEPU anmält ytterligare 24 fall. Det rapporteras dödsfall genom polisens övervåld vid demonstrationer och tomt-ockupationer. Speciellt råa var de mot de

Här begravs Nelson Curinir, ung mapuche, försvunnen sedan kuppen -73. Ett av de offer för diktaturen som nu återfunnits.
Foto: Ingvar Enghardt

kvinnor som demonstrerade den 8 mars – internationella kvinnodagen – utanför kvinnofängelset Santo Domingo där det fortfarande sitter 12 kvinnliga politiska fångar.

CNI, det chilenska SÄPO, är officiellt »upplöst» och personalen överförd till armén. D v s man hissar arméns flagga över lokalerna och löner betalas via militärbudgeten.

Chb: Och vilken minister svarar för polisen?

Maria Luz: – Polisen lyder under krigsministeriet, så har det varit sedan militärkuppen 1973. Det betyder att insynen är noll.

Nu efter mordet på Pinochets förtrogne, UDI-senatorn Jaime Guzman, har regeringen pressats att tillsätta en anti-terrorist-kommission, som än en gång skall samordna de spridda säkerhetsstyrkorna. »Kamp mot terrorismen» är lösen.

INGVAR ENGHARDT

Tribunal Internacional

– Krossades rättstaten i Chile 1973?

Svar: enhälligt ja!

– Har man använt sig av kidnappningar och godtyckliga arresteringar?

Svar: enhälligt ja!

– Har anklagade ansetts oskyldiga tills motsatsen bevisats?

– Nej, enhälligt nej!

Anklagelsepunkterna var många när den Internationella Tribunalen för att öppna rättegång mot den chilenska militärregimen samlades i Bryssel 18-21 mars.

Den här tribunalen leder sitt ursprung till en världskongress för hälsovårdsarbetare, i Costa Rica 1989. Delegater från 25 länder beslutade enhälligt att de grymheter och brott vars offer de här sett några prov på, inte skulle få passera opåtalat! Nästa steg blev att »De gröna» i Europaparlamentet organiserade ett sekretariat som valde ut en jury bland jurister, teologer och sociologer, alla personer med stor kännedom om mänskliga rättigheter. Ordförande var Luis Perez, präst från Uruguay, medlem av Freds- och rättvisetjänsten SERPAJ och dess representant inför FN:s kommission för de Mänskliga Rättigheterna.

Under 14 månader hade tribunalen samlat vittnesmål och fakta i och utom

Chile. Till Bryssel hade kommit 13 personer från Chile för att avge muntliga vittnesmål.

Tribunalen slår fast att de gärningar som redovisats är flagranta brott mot FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, t ex rätten till liv, frihet och säkerhet (Art. 3) eller förbudet mot tortyr och omänsklig behandling (Art. 5).

Likaså brott mot den internationella pakten och civila och politiska rättigheter som Chile ratificerat 1976.

Man påminner om att Chile 1988 reserverade sig mot UNESCO-konventionen mot tortyr och annan grym behandling på två avgörande punkter: Art. 2 & 3 »ingen kan åberopa sig på order från överordnat befäl eller auktoritet för att rättfärdiga deltagande i tortyr».

Man beklagar att ingen av de inbjudna huvudanklagade hade behagat infinna sig, herr armegeneral Augusto Pinochet, amiral José Merino, flyggeneral Gustavo Leigh, polischef Cesar Mendoza, flyggeneral Fernando Matthei och polischef Rodolfo Stange, alla medlemmar av militärjuntan. Därtill DINA/CNI:s tortyrexperter, Högsta Domstolens medlemmar, o s v.

Domsletet mynnar ut i ett fördömande av kuppmaakarna från 1973, krigsmak-

ten, ordningsmakten och kriminalpolisen, p g a »grova och systematiska brott mot de mänskliga rättigheterna» i Chile och även utanför landets gränser.

– Är de anklagade var och en på sin nivå ansvariga, direkt eller indirekt, genom handlande eller underlåtenhet att handla, för talrika fall av mord, enskilda eller kollektiva?

– Svar: enhälligt ja.

Man fördömer också den utländska inblandningen som bidrog till inrättandet av en militärdiktatur; utpekar rättsväsendet som korrumpert och medskyldigt; avvisar grundlagen från 1980 som illegitim; fördömer militärernas privilegiesystem; tillbakavisar Pinochets självamnesti för de inblandade från 1978.

Chilenska folket har en oavvislig rätt till ett återinförande av rättssstaten och till att rättvisa skipas genom att de skyldiga ställs inför domstolar, då dessa en gång rensats från korrupta element.

Tribunalen säger ett absolut nej till strafffrihet för de ansvariga och kräver frihet för de politiska fångarna omedelbart!

Nu gäller det för chilenska folket att ta konsekvenserna och utplåna denna skamfläck i sin historia för alltid.

Aldrig mera diktatur!

Chile: Dagbok: dec - maj

19 dec

Chilenarna skrämades upp av att armén kallat in flera förband till beredskap i förläggningarna. Försvarsministern visste ingenting om saken. Så småningom förklarade armén att man bara hade haft en rutinmässig övning.

8 feb

President Aylwin mottog Rettigkommissionens rapport. Den ska offentliggöras i mars.

14 feb

De så kallade Cumplido-lagarna trädde i kraft och därmed kan många av de politiska fångarnas rättegångar överföras från militära domstolar till civila.

5 mars

Rettigkommissionens rapport »Sanning och försoning» offentliggjordes. Den innehåller vittnesmål om 2179 offer för brotten mot de mänskliga rättigheterna under militärdiktaturen. Bara fall där offret avlidit har tagits med i rapporten.

I rapporten framgår också klart att det i Chile inte rådde inbördeskrig, som militären påstått, utan att det var fråga om en terrorregims förföljelse av politiska motståndare. Det framgår också att högste ansvarige för DINA/CNI:s och krigsmaktens dåd är högste chefen, Pinochet själv.

I rapporten finns inga namn på de ansvariga för brotten mot de mänskliga rättigheterna.

Rapporten överlämnades till Högsta domstolen av presidenten som uppmanade HD att inte låta sig hindras av 1978 års amnestilag utan göra alla de undersökningar som var nödvändiga.

23 mars

Kongressen antog ett lagförslag om en ändring av artikel 9 i grundlagen som ger presidenten rätt att benåda fångar som dömts för brott mot diktaturens terrorislager.

27 mars

Pinochet talade inför 1500 arméofficerare och förkastade Rettig-rapporten, i synnerhet dess slutsats att landet inte var i inbördeskrig 1973.

1 april

Högersensatorn Jaime Guzman sköts till döds när han lämnade Katolska universitetets lokaler där han just hållit en föreläsning. Guzman var militärregimens

huvudideolog och en nära medarbetare till Pinochet. En grupp ur FPMR(A) antas ha utfört dådet.

En av följderna av mordet blev att Rettig-rapporten och frågan om mänskliga rättigheter fördes i bakgrunden och all offentlig debatt och diskussion kom att handla om bekämpandet av terrorismen.

Dagarna efter mordet genomförde polisen flera razzior i Santiago med husundersökningar och arresteringar. Före detta politiska fångar och många som återvänt till Chile från exil arresterades och förhördes.

3 april

Ett nytt antiterroristorgan Oficina Coordinadora de Seguridad Publica (OCSP) bildades. Det samordnar Karabinjärpolicen och kriminalpolisen, chef blev f d undersekreteraren i flygvapnet Mario Fernandez. Karabinjärerna får sina resurser ökade med 150 % och kriminalpolisen får en förstärkning på 400 %.

30 april

CUT (chilenska LO) och arbetsgivarorganisationerna kom överens om en höjning av minimilönen från 26000 pesos till 33000 (650 kr). Otillräckligt ansåg ordförande Manuel Bustos.

10 maj

Pinochet lämnade Chile enligt uppgift för att resa runt till flera olika europeiska länder. Han reste som armébefälhavare för att besöka vapenfabrikanter.

I England blev protesterna inför hans besök starka och UD fann sig föranledda att gå ut med en förklaring att man visst inte bjudit in Pinochet, det var ett privat vapenföretag som gjort det.

15 maj

Efter tio veckor kom Högsta domstolen med ett uttalande om Rettig-rapporten. 2 av de 17 domarna hade reserverat sig men de övriga ansåg att rapporten var »tårdrypande och tendentiös, ett resultat av en oregelmässig undersökningsmetod och politiska fördomar».

Detta uttalande orsakade en proteststorm, men trots detta valde regeringen att framhålla att HD i det mesta bekräftar Rettig-rapportens innehåll.

21 maj

Chile återupptog diplomatiska förbindelser med Sovjetunionen. Nye ambassadören är f d socialistpartiledaren Clodomiro Almeyda.

24 maj

Pinochet avbröt sin rundresa som egentligen planerats räcka till 5/6. Hans besök i Sydafrika, Israel och Frankrike inställdes. De enda besök han kunde genomföra blev en kort vistelse i Brasilien, en lite längre i Portugal och en blitvisit (7 timmar) till Storbritannien dit han forslades i ett privatplan som landade på vapenfabrikantens eget flygfält.

25-26 maj

Utbrytarna ur Chiles kommunistparti ARCO höll ett tvådagarsmöte. Man bytte namn till Participacion Democratica de Izquierda (PDI), ledare är Luis Gustavino, Antonio Leal och Fanny Pollarolo.

30 maj

De politiska fångarna på fängelserna i Concepcion, Valparaiso, Quillota och Santiago inledde en hungerstrejk. De kräver frihet för alla politiska fångar. Besöksförbud har utfärdats, varken anhöriga eller vänner får besöka de strejkande fångarna.

Por la paz de Chile

»För Chiles fred» är en bok urgiven av Salvador Allende stiftelsen i Chile. På 165 sidor berättar den vad som hände den 4 september 1990, Salvador Allendes officiella begravningsdag. Boken innehåller tal och hälsningar men framförallt bilder från begravningsdagen.

Beställ boken, som är på spanska, från UBV, Utbildning för biståndsverksamhet, Barnängsgatan 23, 116 41 STOCKHOLM. tel 08/714 09 85. Pris: 212 kronor + porto.

Beställningen kan ta lite tid. Vi vill nämligen veta i förväg hur många ex som ska beställas innan vi skickar efter boken från Chile.

annons

DEMOKRATI PÅ VILLOVÄGAR

- Färneboskolans möte med Chile

Färneboskolan i Chile 90-91

Vi kom till Santiago den 22 november. Förutom vår samverkanslärare Mase var även Rumberto, vår chilenske spanska-lärare med de första månaderna.

De första dagarna tillbringade vi på utbildningsdepartementets institut för lärare. Nästföljande måndag begav vi oss till El Canelo som ligger strax söder om Santiago. Där skulle vi plugga spanska i tio dagar. Spanskalektionerna kombinerade vi med besök hos olika organisationer.

I december spridde vi oss över landet.

Vi bodde två till tre personer i olika familjer. Vi tog del av vardagslivet hos mapuches, bönder, stadsmänniskor och parlamentsledamöter.

Till nyår samlades vi för att ha återträff och utvärdering. Vi bodde i en fackföreningslokal på Universidad Católica i Valparaiso.

Efter återträffen var det tid för temaperioden, då våra sex temagrupper reste runt och snokade i tre veckor. Därpå hade vi en återträff till i Pucón som ligger i sjödistriktet.

Vårt nästa projekt var solidaritets-

arbete med FECH som är en studentorganisation på Universidad de Chile. De skulle ner till Chiloe för att under två veckor hjälpa till med allt från husbygge till juridisk hjälp och hälsovård. Det var en givande tid och intressant att träffa studenter i sin egen ålder.

De sista veckorna hade vi friperiod, många utnyttjade tiden till att besöka människor de hade lärt känna under resan medan andra turistade runt efter förmåga.

Den 20 februari landade vi försenade men många erfarenheter rikare i ett regnigt Göteborg.

Chilekursen 90-91

Foto: Bengt

Färneboskolan

Färneboskolan är en resande folkhögskola som har funnits sedan 1977, man studerar länder i tredje världen och målet är att ge kunskap och väcka engagemang kring solidaritets- och miljöfrågor. Pedagogiken bygger på deltagarinflytande och ansvar. En viktig del är att efter resan gå ut till allmänheten och informera om vad man har lärt sig, till exempel genom föreläsningar, radioprogram och tidningar.

Chilekursen

På Chilekursen 90-91 som började i augusti studerar 21 elever Chile och Latinamerika med utgångspunkt från temat demokrati.

Kursen är tio månader: tre månaders förberedelser, tre månaders resa och en fyra månaders lång efterarbetsperiod som vi nu är mitt uppe i. Vi skriver artiklar och förbereder en informationsturné till högstadies- och gymnasieskolor i samband med Operation Dagsverke.

Framtiden

Färneboskolan arbetar nu tillsammans med olika freds-, miljö- och solidaritetsorganisationer för att bli en självständig folkhögskola, vilket den troligen kommer att bli till hösten -91.

Vill du veta mer om vår resa eller om kommande kurser, kontakta oss gärna.

Färneboskolan
Box 23
810 20 Österfärnebo
tel: 0291/201 54

RESE

Santiago

Nu fanns det ingen återvändo. Ut ur den svenska säkerheten klev vi med stapplande steg. Men nu var vi i alla fall äntligen framme! Känslorna var blandade. Rumberto, vår chilenske spansklärare (hemma i Sverige) däremot höjde leende sin knutna näve i en segergest när han gick nerför flygplanstrappan. Nedanför stod Färnebaskolans pressfotografer med kamerorna redo. — Klick.

Resan gick bra, inga förseningar på mer än högst en halvtimme vid varje mellanlandningstillfälle.

På Santiagos gator trängs man med folk av alla de slag. I själva luften ligger en atmosfär av en annorlunda mentalitet, där värmen, aktiviteten och den ständigt närvarande kommersen är de tydligaste elementen. Folk köper och säljer allt som tänkas kan och man ser den glada skoputsaren som bär skjorta och slips under sin overall konversera med sin kund, ofta lätt att urskilja på sin lite ljusare hy och något stoltare hållning. Överallt råder en aktivitet som för en nordbo kan verka på gränsen till kaotisk. I denna röra finns nedgångarna till metron som oaser med sina röda eller gula skyltar istället för palmer.

Att gå ned i metron är som att stiga ned till en annan värld. Man tappat genast greppet om verkligheten och glömmar lätt att man befinner sig i ett på många sätt underutvecklat land. Inredningen är modern med huvudsakligen plast och kakel. Golven är rena som allt annat och skuras blanka av blåklädda arbetare som man nästan aldrig får se. På väggarna hänger reklam för vin, tvättmedel, mat och annat, allt pryddligt inramat.

Tågen är hela och rena och inredda i matchande krom och färgad plast, och med skarpa lysrör som skapar dagsljus även i underjorden. På väg upp från metron möts man återigen av de stora kontrasterna. Först den blinde tiggaren med sin vita käpp och sin plastkopp med några mynt som han skramlar fram och tillbaka mumlande något om Guds härlighet och visdom. Sedan den skarpa solen och den tunga, torra, kvävande luften vars föroreningar ligger som ett lock över Santiago större delen av året.

Microbussarna i Santiago skulle vi vilja veta mera om. Överallt ser man dessa mer eller mindre skrangliga Ford- eller Mercedesbussar med 20-30 sittplatser. Likt kroppens blodomlopp når de ut till jättestadens minsta porer, men detta blodomlopp är inte hälsosamt. De ca 12 000

dieseldrivna bussarna är huvudorsaken bakom den ökända Santiagosmogen. Varje dag visar tidningarna diagram över luftens grad av farlighet enligt följande skala: bra, normal, dålig, kritisk, farlig.

För att göra något har myndigheterna bestämt att en dag i veckan måste varje fordon stå stilla. Detta regleras genom registreringsnumrets slutsiffra. Ett förslag att skrota alla bussar som är mer än 18 år möter hårt motstånd från bussägarna.

Under militärdiktaturen har de nyliberala ekonomiska idéerna praktiserats i Chile i kanske högre grad än i något annat land. Busstrafiken i Santiago kan ses i ljuset av detta. Det finns ca 9 000 privata bussföretag. De flesta förfogar över bara en buss. Denna är personligt utsmyckad med krucifix, madonnabilder, gardiner, bilder på Colo Colo (Santiagos populäraste fotbollslag) eller halvnakna flickor, chilenska flaggor, bibelcitater mm.

Det ska inte förnekas att den långt gångna privatiseringen av bussväsendet innebär vissa fördelar för passagerarna, t ex behöver du aldrig riskera att bussen åker just när du kommit fram till hållplatsen. Du behöver inte ens vänta vid en hållplats, utan bussarna stannar bara du vinkar med handen. Föraren är antingen ägare eller har provision på biljettintäkterna.

Medaljens baksida visar emellertid en hänsynslös trafikskultur till följd av den stenhårda konkurrensen om passagerarna. Förarna kör i kapp för att komma först till hållplatserna och är när som helst beredda att tvärstanna eller byta fil för att plocka upp passagerare.

RICHARD

Los Andes 17/12-90

Nu har vi varit här i två veckor, och börjar tappa kontakten med världen utanför Chile. Men, det lär väl vara en del av resandet.

Vi bor hos en familj i Los Andes, sju mil norr om Santiago. I sex rum och kök bor vi, föräldrarna, näst äldste sonen, hans fru och dotter, dessutom har de två inboende. Det är ett gammalt hus som lig-

ger vid vägen till Argentina. Förr gick tågen bakom huset, men numera är rälsen uppbruten. I norra Chile har tågen stannat. Det är en av de många nedskärningar som har skett inom den offentliga sektorn under det att Pinochet tillämpat Friedmans Nobelprisbelönta ekonomiska riktlinjer.

Vår värd jobbar på tågverkstan, där antalet anställda minskat från 600 före kuppen till 74. Totalt sett har de järnvägsanställda minskat från 27 000 till 6 000.

I mångt och mycket märks det att Los Andes är en småstad.

Det är lite som man tänker sig en svensk småstad på 50-talet med vanor, bilar, affärer och familjerelationer.

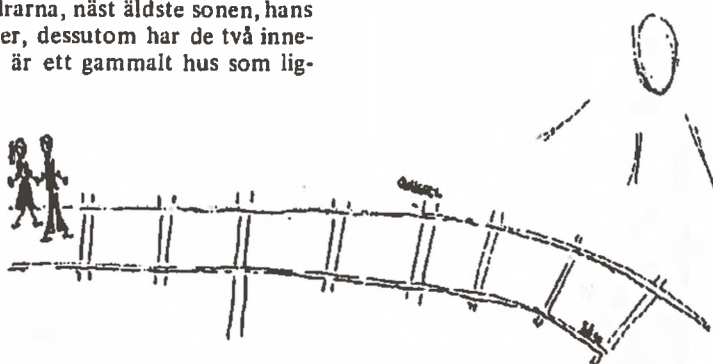
Härom dagen gick vi efter järnvägen en bit, vi gick på spåret. Det var varmt, gräs-hopporna gnisslade och en och annan hund skällde. Jag hade en så'n där överk-lighetskänsla som man får ibland när värmen är bedövande, inga andra mänsklikor syns till och inget väntar på att man ska skynda sig hem till tvätten eller mötet eller läxorna ...

Jag sade till Johan att det kändes som i »Stand by me», en suverän amerikansk film om fyra pojkar som en dag går efter järnvägen för att olovandes gå att titta på ett lik. Filmen utspelar sig på 50-talet och känslan i filmen var samma som jag hade då, sorglöshet, upptäckarglädje och tid-löshet.

Strax efter jag sagt det dök fyra pojkar i den åldern upp och började gå framför oss med var sitt fiskespö i näven.

Ett nästan kusligt sammanträffande.

Utanför Los Andes rinner en flod, Rio Aconcagua. Uppe i bergen heter den Rio Blanco. All bebyggelse längs dess väg ut mot havet släpper ut sitt avlopp orenat. När den kommer till Los Andes är den brun och stinker, och efter stadspassagen är den sju resor värre. Samtidigt används

BREV

den för bevattnings av de många frukt- och grönsaksodlingarna som finns i trakten. Är det underligt att många människor varje år (främst om somrarna) får tyfus i det här landet?

Trots det är det ingen som höjer rösten för att kräva reningsverk. Vad spelar det för roll att naturen blir nedsmutsad nu när demokratin är på väg?

Nu är det snart tre månader sedan det regnade och snöavsmältningen i Anderna har varit liten i vår, så nästan inget nytt vatten har tillförts floden. Den är numera så skitig så om det fanns någon fisk i den skulle den vara lika död som en trasig spinnrock. Mitt på da'n steker solen så hett att till och med ödlorna bränner fötterna i sanden.

Torkan beror till stor del på att landskapet för ett antal år sedan ändrades från att ha dominerats av citrusfrukt- och avocado-odlingar till att numera nästan enbart bestå av druvodlingar.

För att åstadkomma dessa förändringar tog man bort de fruktträd som tidigare band jorden, höll marken fuktigare och dessutom gjorde så att värmeutstrålningen blev jämnare.

I södra Chile, där klimatet är mycket fuktigare har man de sista åren börjat hugga ned skogen, och klimatet där börjar långsamt bli torrare.

ASA

Santiago

Gatubarnen i Santiago har aldrig sett öppet vatten annat än det som flyter i Rio Mapocho, denna kanal av brun skummig vätska som sommartid nästan är helt uttorkad. De har aldrig doppat tårna i swimmingpoolerna på turistberget San Cristobal. Cirka 20 svenska kronor tar de i inträde, vilket är lika med både lunch och middag för 4 personer i Chile. Jag tror inte heller att det skulle falla dessa pojkar och flickor in att blanda sig med barnfamiljerna och ta ett bad i tyska fontänen vid Plaza Italia.

Gängen har skarpa kanter för att klara livet i storstaden. Tydligt syns detta på pojkarna i 12-13 årsåldern som bildat grupper. De delar allt inbördes, från humor till varm korv och cigaretter. Senare på dygnet även på påsar med neopren (lösningssmedel) som införskaffats för dagens tiggarskörd. Med hjälp av dessa sniffar de sig aggressiva till kompensation för bristen på ömhet och trygghet.

Några av dessa olycksbarn får dock hjälp. Statliga barnhem fann vi inga adres-

ser till, däremot besökte vi en kyrklig organisation vid namn »Hogar de Cristo». De har både barnhem och natthärbergen för vuxna. De har sträng kontroll av gästernas sociala ställning för att undvika snyltgäster. På pojkhemmet vi besökte fanns 20 stycken pojkar i åldern 7-17 år. Till dessa hade man 3 anställda varav en var kokerska.

Efter vad jag förstår har de flesta gatubarn gjort både en och två vändor på sådana här institutioner, men många rymmer tillbaka till det invanda gatulivet.

Hårdkokta blir de som inte har tak över huvudet i tryckkokaren Santiago.

JOHANNA

Chiloe

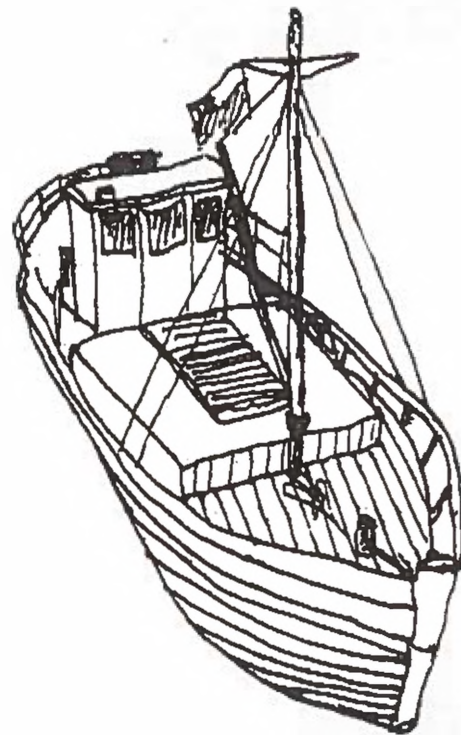
Vi har just kommit in i värmen. Utanför regnar det lätt mot plåttaket och vinden tjuvar i knutarna. Under dimtäckten ligger det vackra och grönskande Chiloe. Här inne sitter vi församlade i köket runt fotogenlampan.

Vi har hamnat hos Sara och hennes son Robinson. Vår lilla familj består av två mycket sympatiska och hjälpsamma personer.

Det var tre osäkra och förvirrade svenskor som efter inkvarteringen hos vår familj forslades runt för att lära känna ön Quinchao. Vi presenterades som de svenska volontärerna för en rad bondefamiljer inom Fecosurs kooperativorganisation. Vi kämpade tappert med våra lexikon och språksvårigheter. Mötta av skratt och frågor forcerade vi de dammiga, ansträngande vägarna mellan gårdarna. När vi började känna hunger och törst kom vi till »familjen på kullen» som vi kallar dem. Idylliskt inbäddad i grönska och åkrar ligger gården. Full med liv och rörelse, en mängd djur och till synes ett oändligt antal människor. Det visade sig senare att den stora och gästvänliga familjen bestod av föräldrarna, åtta barn, barnbarn och gammelmormor.

För att förstå ett liv ska man leva det, sa vår kontaktman när han lämnade oss där vi stod och rensade i morotslandet.

Det är lördag och vi har haft sovmon. Vår plan för dagen var att ströva runt i byn Achao och slippa vara sociala efter en veckas förstående smilande, men Robinson stuvade in oss i bilen och iväg bar det över klöverfyllda ängar. Vi blev lämnade vid grinden till en gård tillhörande Victor Schenke-kooperativet med orden - Jag hämtar er klockan 20.00. Vi var måttligt roade, ännu en dag med stapp-

lande konversation på spanska. Det blev en oförglömlig dag hos Esterlina och Juan med familj, på deras gård där djur och människor lever i en lycklig röra. Det var som om vi hade flyttat oss några årtionden tillbaka i tiden. Esterlina är en rund kvinna med snälla ögon och skrattrynkor. Man kan inte låta bli att älska henne. Några på gården visade starkt sitt missnöje över besöket. Kalkonen burrade upp sig, gapade och blev obeskrivligt ful och gässen försökte hela tiden bita oss i baken.

Potatis är öns basföda. Vi arbetade någon timme i familjens stora potatisland och passade då på att träna spanska verb. Familjen beskådade oss roat. Efter kaffet togs vi med till stranden för att lära oss konsten att plocka mariscos (musslor). Vi strövade runt i timmar. Glömde tid och rum och bara njöt av livet.

INGRID, MINNA, SARA

Antofagasta 8/1-91

Efter nyårsfirandet var det alltså dax att försöka sluta klia loppbetten för att ännu en gång splittras i små grupper. Temaarbetet väntar.

Med val som »Maktapparaten, I demokratiens utkanter, Ekologi» och »Kultur» har vår grupp valt att studera »gräsrötterna» (med fötterna bland rötterna) - basorganisationer som söker egna lösningar på problemen. ▶

► Många fattiga poblacioner saknar WC, vatten eller el och på grund av den anledningen har dessa organisationer uppstått. I Antofagasta besökte vi en sån poblacion som dock lyckats odla några sorter grönsaker på den nästan sterila sandjorden.

Man tycker ju att invånarna ska kunna försörja sig på detta samt på de höns och grisar som föds upp på sopor från den närliggande soptippen. Tyvärr så lider många av grisarna av en för mig okänd sjukdom som gör köttet oätbart och soptippen, vars spår stod att finna överallt i poblacionen, tycktes utgöra en stor procent av försörjningen.

Längst upp mot bergen bodde en tandlös, 35-årig kvinna med man och sju barn i två små vindpinade rum. Utan kök, WC, vatten eller el. Inte heller hade hon det dokument som gör henne till ägare av platsen och vilket kan vara avgörande för om hon får behålla det lilla hon har. Men så är verkligheten i Chile.

MARIA, ANNBRIIT, JALLE

Temuco

Från huvudstadens buller och klibbiga avgastluta luft kom vi på fredagsmorgonen in i Temuco. Andra halvan av vår tema-grupp »I Demokratins Utkanter» lämnade vi solidariskt sovande utanför Allmänna fängelset i Santiago där 123 politiska fångar ännu sitter, vi ägnade dem förstas en och annan tanke under den nattlånga bussfärden ner. Hela veckan har demonstrationer pågått utanför Carcel Publica och Carcel Santo Domingo där ytterligare 18 politiska fångar, kvinnliga, sitter. De har ockuperat en avdelning på sitt fängelse och Carcel Publica är ockuperat av ca 150 anhöriga. Trots att ganska lite folk deltar i demonstrationerna har massmedia bevakat det hela ständigt och karabinjärerna har trots provocerande slagord om Pinochets avgång, lyckats ta det ganska rofylt, långt mycket lugnare än under demonstrationerna mot Bushs besök i december då vattenkanonerna spolade gatorna rena så fort flera röster höjdes samtidigt.

Här i 9:e regionen är det lugnare och luften är svalare och renare. Temuco, regionens huvudstad är Chiles femte största stad, men den egentliga stadskärnan utgörs av bara ett par kvarter med moderna byggnader efter västerländskt (tyskt) mönster. Kontrasterna är slående med oxkärror och sportbilar parkerade sida vid sida, strikta affärsmän som med bestämda steg tränger sig förbi mapuche-kvinnorna vilka fyllt trottoarerna med ponchos och grönsaker.

Nästa anhalt blev museet i Angol där man bl a kunde fynda inlagda påron från 30-talet, ett siamesiskt grisfoster, en mumie, en kaskelottkäke samt en närmast komplett samling fjärlar, ringklockor och mynt – den senare saknade blott svenska kronan – kom ihåg det om ni har vägarna förbi.

I slutet av veckan kommer presidenten hit för att delta i diskussionerna om en ny lag för ursprungsbefolkningar. Förmodligen tar man även upp situationen

i Quinquen där ca 400 Pehuenche-familjer protesterat mot ett företag som hävdar rätten till marken där de lever. Familjerna har tidigare sålt ut delar av sin mark till ett skogsföretag vilket avverkat stora områden med arraucariaträd. »Pehuen» som trädet heter på mapudugun, är mycket svårt att återplantera och behöver 100 år för att bära den kastanjeliknande frukt vilken utgör Pehuenches huvudsakliga levebröd.

En sak står klart: Det är mycket nu, för den nya regeringen, resurser och lagar räcker inte långt i uppbyggandet av ett demokratiskt samhälle.

Varma kramar från Temuco
SANNA

Pucón

Efter två och en halv veckors tema-arbete samlades gruppen här i Pucón, två timmars färd söderut från Temuco. Här möts man av skyltar i stil med »Café Treffpunkt» och »Hotel Gudenschwager» – tyskarna slog sig ner här i södern i slutet av 1800-talet. Argentinska och tyska turister dominerar staden (jag kan inte låta bli att jämföra det med Varberg därhemma, fast där är det boråsare och tyskar som invaderar på sommaren).

III: KARIN

På kvällarna ser vi hur toppen glöder på Volcan Villarica, en snöklädd vulkan som fortfarande är aktiv. Det finns en sjö också, dit vi går och tvättar håret för att slippa den totalt iskalla duschen på skolan där vi bor.

Förutom att planera schema och arbets-sätt inför våren har vi hunnit med utvärdering för temaperioden och diskussioner om Chile och dess process mot demokrati. Efter två månader här, med de mest skilda upplevelser, har många funderingar och åsikter börjat ta en fastare form. Dikaturen har sannerligen satt sina spår, men vissa problem verkar vara mer komplexa än så. T ex sitter det hierarkiska mönstret, »maktpyramiden» med få i top-

pen och många i botten, djupt rotat här – på alla plan i samhället. Säkert delvis ett arv från katolska kyrkan. Detta gör det svårare att bygga upp ett demokratiskt system. Vi undrar också över personen Pinochet; han är knappast borta från scenen än – men är det hans person eller hans position som är viktig? Vad händer den dag han faller bort; kommer hans plats att snabbt fyllas av någon annan?

CISSE

I Bolivia på vår lediga period gör vi ett första försök till utvärdering.

I sin helhet har resan varit bra. Vi har lärt oss mycket och fått många nya vänner, vi har besökt ministrar och bott i fattiga poblaciones, vi har levt med mapuches och i medelklassfamiljer. Ja, våra sammanlagda erfarenheter tror vi täcker en stor del av det chilenska samhället.

Vi har i detta organisationernas hemland besökt och intervjuat oräknliga organisationer och personer.

Gästvänligheten är kanske ett av de starkaste minnena. Man säger att chilennare är det dummaste folket på jorden därför att de tar emot alla med öppna armar men aldrig blir lika väl emottagna

när de kommer utomlands.

Och maken till hjälpsamhet och vänlighet får man nog leta länge efter. En erfarenhet som för oss självständiga svenskar ibland varit lite för mycket av det goda.

En uppgiven huvudskakning eller ett hångrin har ofta varit inledningen till diskussioner om demokratin i Chile. Därpå följer en ingående utläggning om allt som sker under ytan. Tortyr förekommer fortfarande. Stora delar av administrationen är tillsatt av Pinochet. Avskedade lärare och utslängda elever har fortfarande inte rätt att återgå till sina respektive uppgifter. Många lagar hindrar fackligt arbete. Att studera är något som

ännu unnas ett fåtal p g a de höga kostnaderna. Bostadsbristen är enorm liksom arbetslösheten. Och man kan fråga sig om det är demokrati när barn tvingas prostituera sig för att överleva. De politiska fångarna sitter fortfarande inspärrade trots uppgifter om att de skulle släppas vid jul. Det är idag mer frustrerande än någonsin att sitta fängslad för att ha kämpat mot diktaturen, eftersom ens mål har uppnåtts och man inte frigges under den regering man kämpat för, samtidigt som de som brutit mot de mänskliga rättigheterna går fria.

Men, säger de sedan, visst är det bättre nu. Rädslan är inte lika stor, repressionen inte lika utbredd och vissa initiativ från regeringen har tagits för att hjälpa de utsatta. Som t ex stipendium till studenter, bostadsbyggande, nytt infödingslagförslag och en ny arbetslagstiftning som säger att det måste finnas skäl för att sparka en anställd.

Innan vi kom hit till Chile hade vi väntat oss ett folk med större engagemang och en vilja att bygga upp en ordentlig demokrati, men det verkar snarare som majoriteten av befolkningen istället lutar sig tillbaka och ger regeringen sitt fulla förtroende. Tidigare hade man, framför allt ungdomen, en uppgift, vilken var att störta diktaturen med alla medel. Idag förs en trevande diplomati och de folkliga organisationerna är utestängda. Folk har nog med att överleva och titta på dåliga TV-serier.

Framtiden är tveksam, särskilt som ungdomen hellre söker nöje för stunden än ser framåt. Drogmissbruket är skrämmande utbrett. Men under vår resa har vi träffat många karismatiska, engagerade personer vilka får oss att tro på en – om än långsam – förändring till det bättre för Chiles folk.

Vi har som sagt lärt oss mycket och fastän vi längtar hem till våra nära och kära verkar tanken på ytterligare tid i Chile med erhållna erfarenheter lockande.

VICTORIA

Österfärnebo

Nu när jag sitter här i Österfärnebo två veckor efter vår hemkomst och skall försöka ge er en liten återblick eller värdering av vår vistelse i Chile så känns det förb... svårt.

Vad ville vi få ut? Vad har vi sett? Vad är våra intryck? Kan vi som svenskar komma till ett land och tycka? Kan vi hjälpa? Är demokratiutvecklingen bra eller dålig i Chile, med våra mått mätt? Är vänstern bra? Är högern (om vi nu inte talar om de mest extrema falangerna) bra? Kristdemokraterna? Nyliberalism? Blandekonomi? Kan vi jämföra Sverige-Chile med svenska värderingar? Frågorna hopar sig.

I olika smågrupper har vi sett en stor del av Chile. Vi har besökt olika typer av organisationer, vi har intervjuat ledare för organisationer som kämpar för bättre

Ricardo Lagos, utbildningsminister
III: KARIN

social standard och fått ta del av deras syn på problemen. Vi har talat med politiker, utbildningsministern, kulturministern, olika borgmästare och många andra politiskt insatta.

När man går in i ett poblacionsområde med kameran på magen beredd att trycka av ett foto på ett möjligt kartonghus så är det något som tar emot, skillnaderna är för stora mellan deras liv och vårt.

Vi kan inte känna eller uppleva deras lidande, det är en omöjlighet.

Vi kan däremot känna medlidande. Hur man handskas med denna känsla är nog en personlighetsfråga. Kanske kan man lyckas komma till en punkt där medlidandet upphör att existera, det byter skepnad och övergår i den lidandes lidande, samtidigt som den lidandes lidande övergår i den medlidande, en s k nollpunkt uppstår. Då står man på samma plan och den lidande kan hjälpas eftersom man tillfört ett hoppets accepterande mellan de olika livssituationerna.

Några av oss har varit hos mapuche-indianerna och tagit del av deras liv som är vitt skilt från livet i övriga Chile. Vi har sett deras kamp mot de stora skogsbolagen som tar deras skogsmark.

Vi har arbetat tillsammans med studentorganisationer och förhoppningsvis hjälpt dem i deras projekt.

Vi har pratat med gatubarnen som det finns gott om i synnerhet i Santiago, och sett de stora fattiga barnhemmen som har helt otillräckliga resurser.

I poblacionsområden som vi besökt har vi sett enorma drogproblem, arbetslöshet och stor prostitution.

Problem, problem, men vad fasen finns det inget positivt?

Självklart! Det finns en fin natur, industrin mer eller mindre blomstrar, det finns naturresurser att använda. Ja, det finns alla möjligheter för ett blomstrande

land för alla. Men vari ligger problemet? Varför har inte alla möjlighet att leva på human nivå?

Man kan gå tillbaka och se på historien, att Chile och hela Latinamerika har varit en erövringens kontinent och att striderna om makten har fortsatt genom århundradena. Men historien brukar ha den egenheten att den går i cirklar och egentligen aldrig ändrar sig. Så varför inte se på problemet just idag: kommunikations-svårigheter mellan de olika politiska inriktningarna.

Efter arton år av diktatur är ju inte detta så märkligt.

En diktatur brukar ha som mål att förstöra kommunikationsmöjligheterna, så även här i Chile. Grupper som är ovetande om varandras tankar och ideologier kan självklart inte påverka varandra.

Så hur ändra kommunikationsförhållandet mellan två grupper som är ovetande om varandras idéer?

Detta problem kan ältas i evighet och den lösning man väljer beror till sist på var och ens personliga engagemang.

En del väljer att engagera sig starkt, kämpa med alla medel och med risk att få en »backlash» och åter falla in i historiens cirkel eller kanske med skicklighet inte göra det.

Andra väljer att »puffa» för sin sak på förhandlingsnivå och nå resultat på det viset.

Hur målet nås, i detta fall kommunikationen mellan grupperna i Chile är enligt min mening upp till de inblandade och med de inblandade menar jag de som aktivt är engagerade i den chilenska politiken.

Det sätt som vi, utomstående, kan hjälpa till på är att stödja tredje part, de som blir lidande på grund av dessa politiska konflikter.

PÄR

HISTORIA BLIR VERKLIGHET

Mitt starkaste och mest bestående minne från Chile är en gammal kvinna. Hon heter Doris Meniconi.

Hon gjorde historien till verklighet för mig. Vaga minnen från barndomen om Chile som något hoppfullt, sedan militärkupp och upprörda känslor, junta och diktatur, Pinochet mördare. Medsläpad på demonstrationståg i regn och höstmörker, Alondra en chilensk flykting flyttar hem till oss.

Men ändå var Chile bara ett abstrakt begrepp laddat med många känslor.

Med åren ökade kunskaperna men riktigt förstå kunde jag inte.

Bor ensam

Till det yttre är Doris en vanlig chilensk kvinna. Hon vattnar i sin lilla trädgård, matar hunden och går till marknaden varje torsdag och söndag med grannfrun senora Luisa.

Vad som skvallrar om att allt inte är som det ska är att hon bor ensam. Till en början såg jag som svensk inget ovanligt i det. Men i alla andra husen i kvarteret bor det minst en familj, ofta fler. Bostadsbristen gör att barnen stannar hemma och bildar familj, de är s.k. allegados, bostadslösa inneboende.

Fram till kuppen var de en familj som andra. Hon berättar hur de flyttade till La Palmilla i norra Santiago för 36 år sedan. På den tiden var det landsbygd. Hon födde tretton barn av vilka två dog som små. De byggde huset tillsammans, varje del har sin historia, Doris minns och berättar. Barnen växte upp, de organiserade sig politiskt och fackligt. När diktaturen kom ingick de i motståndsrörelsen. Men i november 1974 »försvann» hennes son Miguel. Under de följande åren var de andra tvungna att fly. Idag bor alla barnen liksom maken i Stockholm.

Men Doris valde att stanna, hon har sedan 1974 sökt sin son.

Vi satt ofta uppe på kvällarna och pratade och drack »tecito». Hon berättade om åren som gått, om hennes och alla de andras kamp för rättvisa, sanning och upprättelse. Hon berättade om alla motgångar och allt arbete de lagt ner. Jag satt ofta tyst efter hennes berättelser. Även om jag vetat om att sådana saker förekommit så fick de en helt annan innebörd när människan framför mig som jag lärt känna berättade vad hon och många av hennes landsmän fått genomlida.

Förändrad vardag

Hennes liv förändrades drastiskt. Förutom att familjen upplöstes och den psykiska pressen det innebär att inte veta var ens son är medförde diktaturen åtskilligt mer lidande. Hennes bröder som är kara-

Trots att Chile fått demokrati fortsätter Doris och hennes vänner att demonstrera. Deras söner och män är fortfarande försvunna och politiska fångar hålls ännu fängslade. Kampen går vidare.

Foto: Annelie

binjärer sa upp släktskapet när hon blev häktad för att ha kedjat fast sig utanför Högsta domstolen. Vissa av grannarna är de som angav hennes barn i tro på belöning.

Som ett sätt att knäcka henne hade man ett par gånger meddelat att man funnit hennes son. Efter många och invecklade turer och långa resor fick hon sen veta att det inte var sant. Hon har varit häktad ett 20-tal gånger. Anonyma hot hör till vardagen, det händer även när jag var där. En annan gång ringde de från en begravningsbyrå, de tyckte att nu var det väl ändå dags att köpa sig en gravplats. Men de fick till svar att inte förrän hon vet var hennes son är blir det tal om något sådant.

Dessa händelser tar hon med jämnmood, hon har vant sig. Vad som däremot känns svårare är att hon inte fått möjligheten att vara farmor och mormor. Huset är fullt av fotografier på barbarnen men hon har bara träffat ett fåtal, bland dem är Miguels barn som i oktober flyttade tillbaka till Chile tillsammans med sin mamma.

Inte mycket har förändrats

Gruppen för de anhöriga till försvunna politiska fångar som Doris var med och grundade arbetar som vanligt. De har sina möten på Vicarian där de planerar sin verksamhet och sina aktioner. De åker på turnéer över landet, de var

med på Amnestygalan. Ofta beger de sig ut i poblaciones för att sjunga och dansa sin »cueca sola». Den 10:e december, FN-dagen för mänskliga rättigheter, var jag med på en demonstration. Vi gick från Plaza de Armas där man hade en utställning till Museo de Bellas Artes där presidenten skulle diskutera de politiska fångarna. Vi var väl ett par hundra. Doris sa att det blivit färre och färre som deltar. När jag frågade varför ryckte hon på axlarna och sa att det kanske berodde på att folk var trötta och att de överlätt på regeringen att göra jobbet. Hon sa också att detta var den första demonstration utan polisingripande hon varit med på. Trots detta ringde hon som vanligt runt till sina vänner efteråt för att kolla att allt hade gått bra. Det är ett system man använt sig av för att känna sig tryggare.

Doris tror inte att Rettig-kommissionens rapport kommer att innebära några förändringar, Aylwin kommer inte att våga. Det man får veta är vilka som försvunnit och var och vilken organisation som ligger bakom, t ex chilenska säkerhetspolisen DINA som i fallet med Miguel.

Så man kämpar oförtrutet vidare. Och även om jag själv inte vet vad jag ska tro, ifall sanningen någonsin kommer fram eller inte, så är det dessa människor, Doris och hennes likar, som gör att jag har en tro på Chiles framtid.

ANDERS

MED BLICKEN RIKTAD MOT FRAMTIDEN

Den temagrupp jag var med i ville studera hur Chile styrs. Vilka har makten att påverka medborgarna? frågade vi oss. Efter ett tag insåg vi att uppgiften var alldeles för stor samtidigt som vi hade blivit alltmer intresserade av ungdomarnas situation i Chile. Därför började vi istället undersöka ungdomsproblemen och ungdomarnas plats i demokratiseringsprocessen.

En solig och varm förmiddag i början av januari var vi på besök hos Serpaj i Valparaiso, en organisation som arbetar med sociala problem i poblaciones. Där fick vi tala med en man vid namn Patricio Labra. Han berättade lite allmänt om Serpajs historia och dess uppbyggnad, efter ett tag började vi att prata om ungdomarnas situation i Chile och vad Serpaj har för ungdomsprogram.

Han berättade att man i Valparaiso bland annat har 3 månaders kvällskurser för ungdomar som bor i poblaciones kring staden. Kurserna är 1-2 gånger i veckan och man lär bland annat ut keramik, sömnad och metallslöjd. Vid varje lektions-tillfälle diskuterar elever och lärare kring ett tema, t ex droger, aids eller demokrati. Man har även ickevåldskurser med demokrati som tema.

Demokratikurser

Ett annat sätt att lära ut om demokrati svarar Pastoral Juvenil för. Pastoral Juvenil är Vicarians ungdomsorganisation som Vicarian satsar allt mer resurser på. De har sommarläger utanför Santiago för ungdomar mellan 11-15 år. Lägre varar en vecka och under den tiden väljs två barn till presidentkandidater som de andra barnen gör en valkampanj kring för att sedan i slutet av veckan ha ett presidentval.

En av våra temagrupper var intresserade av gräsrotsorganisationer och besökte en fruktodling i Rancagua 8 mil söder om Santiago. Till den här fruktodlingen kom några representanter för CREDES, en organisation som är en del i nätverket kring folkbildningscentret El Canelo. De arbetar med att organisera säsongsarbetare samt att höja det fackliga medvetandet.

De höll en kurs med temat demokrati för ett tjugotal säsongsarbetande ungdomar. Engagemanget inför kursen var blandat, fem killar i 20-årsåldern tröttnade snabbt på att diskutera, istället föredrog de att gå ut och sätta sig för att röka marijuana. Två tjejer som var aktiva politiskt hade många idéer och tankar att till-

föra medan en kille vid namn Paulo berättade att han aldrig diskuterade politik hemma och därför hade han inga tankar eller åsikter kring begreppet demokrati.

Vad är demokrati?

En regering, åsiktsfrihet, tryckfrihet, solidaritet, arbete för alla, mänskliga rättigheter, möjlighet till utbildning, ekonomisk frihet och fri sjukvård tyckte ungdomarna var innebörden i ordet demokrati. En av tjejerna tyckte även att ett eget rum med möjlighet att stänga om sig var ett uttryck för demokrati vilket väl inte är så konstigt eftersom de flesta säsongsarbetarna har urusla bostadsförhållanden. Hon tyckte inte heller att demokratin i Chile fungerar eftersom politikerna avskärmar sig från folket och därmed ser mer till sitt eget bästa än till folkets. Som ett sätt att avdramatisera kontakten med de styrande hade CREDES bjudit in en lokal parlamentariker som det var tänkt att ungdomarna skulle fråga ut, men ingen vågade ställa någon fråga.

I slutet av februari åkte hela kursen ner till Chiloe för att göra olika volontärarbeten tillsammans med studenter från Universidad de Chile. Där blev jag åskåddare till två spontana möten som studenterna sammankallade. Jag tyckte det kändes som om allas åsikter och tankar fick komma fram samt att diskussionerna var väldigt konstruktiva. En annan sak jag tyckte var bra var att de även vågade ifrågasätta och kritisera auktoriteter och ledande personers handlande t ex den penning-

förskingring som förekom. Dagarna på Chiloe var de för mig mest hoppingivande vad beträffar ungdomarnas och demokratins framtid i Chile.

Att förändra

Förmågan att kritiskt granska och att våga ifrågasätta är för mig en av grundpelarna i en fungerande demokrati men det är samtidigt något som den chilenska skolan inte lär eleverna, därför måste skolsystemet förändras.

Det får inte heller vara så att tjockleken på plånboken ska bestämma hur bra utbildning man kan få.

Andra problem bland ungdomarna som måste åtgärdas är det ofantliga drogmissbruket samt arbetslösheten. Över huvud taget måste nog Chiles ledning vidta åtgärder som visar att det finns plats även för ungdomarna i dagens Chile, något som många ungdomar inte känner att det finns.

När det var militärdiktatur kunde man i alla fall visa sitt missnöje genom att kasta sten på karabinjärerna men nu står många unga handfallna och vet inte längre hur de ska kanalisera sitt missnöje. Det leder för många till handlingsförlamning och för en del till medlemskap i militanta politiska organisationer.

Men trots problemen och svårigheterna finns det ändå människor som kämpar och som försöker visa andra unga att det finns möjligheter att förändra och förbättra inom demokratins ramar.

PETER

STOLTA PARASITER

**På Stilla havets strand
arbetar några stolta människor som ofta har nära
till skratt och skämt. De lever på marginalen av det chilenska samhället
men har fått en värdig och ekonomisk styrka genom att
organisera sig kooperativt.**

Arbetsplatsen är en stenstrand utanför Coronel som ligger strax söder om staden Concepcion i södra Chile och de lever som »parasiter» på det kol som Schwagergruvan dumpar i havet. Majoriteten av »parasiterna» på stranden är ännu oorganiserade men exemplets makt är stor ...

— Vi har en känsla av frihet eftersom

vi inte har någon patron, och till skillnad från de oorganiserade kan vi påverka och förbättra våra arbetsförhållanden mer och mer.

Den här gruppen har lyckats med något ovanligt tänker jag då jag lyssnar på Abercio Neira när han berättar om idéerna som växt fram i gruppen. Han är en

mörk, fårad man i 50-årsåldern och ger ett intryck av lugn och redighet när han talar. Det är den sista dagen hos dem för mig och vi har tagit en paus i arbetet och slagit oss ner mellan kolhögarna för att prata.

Med stora håvar samlar man kolbitarna som flyter i havet.

Kollektivet i arbete vid tvättrännan utanför Schwagergruvan i Coronel.

Sedan 1983, efter 23 års gruvarbete, har han som »kol-parasit» försörjt sig och sin familj. Först genom att sno kol från lastbilar och sedan genom att häva kol ur de stora kalla stillahavsvågorna. Havet utanför Coronel är nämligen fullt av små kolbitar. De har kommit från gruvan med sköljvattnet eller forslas på det löpande band som skjuter ut från gruvområdet till oceanen.

– I 15 år stod jag i vattnet och hävade kol. Som du förstår tog det inte lång tid innan reumatismen kom i knäna.

Vi blickar ut över de som fortfarande står och hävar kol, året runt, med bara ben och fötter, och jag förstår att det betytt mycket för Abercio och de andra i kooperativet att de utvecklat sin egen teknik och till större del kan styra sitt arbete.

Otrygghet

Som alla andra marginaliserade grupper i Chile har kolsamlarna absolut ingen trygghet vid sjukdom eller arbetslöshet. Semester är ett okänt begrepp och inkomsten varierar drastiskt beroende på företagets produktion, väder och vind. Sammanlagt är det ca 100 män i alla åldrar som på olika sätt samlar kol på stenstranden. Vid det löpande bandet står väldigt många unga, från 10-års åldern och uppåt.

De som bildat kooperativet har köpt in bra verktyg och stövlar åt sig som sparar deras hälsa. De gräver små dammar där vattnet från gruvan samlas och med en tvättränna de byggt får de fram rent kol. Inkomsten har höjts för dem som är med och dessutom samordnar de försäljningen åt alla kolsamlarna på stranden så att de kan gå förbi åtminstone en mellanhand i uppköparkedjan. Nazisten, som han kallas fast han är ryss, har nu tvingats höja sitt pris till det dubbla, 10 kr per skottkärra kol, för att kunna köpa upp något kol på stranden. Det gör att de oorganiserade tjänar i nivå med minimilönen i Chile, 26000 pesos (under 500 kr). De som organiserat sig kan tjäna upp till dubbla minimilönen om det går riktigt bra för dem.

Begränsningar

Ordföranden för gruppen, Luis, berättar om framtidsplanerna för kooperativet:

– Nu har vi en solidarisk sjukersättning inom gruppen men vi planerar att ansluta oss till något försäkringssystem. Vi vill också bygga en större och delvis mekaniserad tvättränna eftersom det är den som är flaskhalsen idag. Allt får vi inte mekanisera för då sätter sig gruvföretaget på tvären. Vi är helt beroende av dem och de skulle motarbeta oss om vi gick emot dem, trots att vi faktiskt minskar deras utsläpp.

I det nyliberala chilenska samhället är det många som av nöden tvingas »bli sin egen». Försäljare på gator och bussar, kol- och papperssamlare och de som gräver små dödsfällor till gruvhål lever alla i ett stort lotteri där några få lyckas förtjäna en del, men de flesta drabbas hårt av minsta motgång. Ändå gör de ibland samhället en jättetjänst; enligt en socialantropolog sparar t ex de ca 130 000 papperssamlarna i Santiago in 70000 träd i månaden genom sitt arbete!

Lokal lösning

Om än småskalighet, det finns i alla fall exempel på hur de resurser som finns hos folket kan utvecklas i en solidarisk riktning. Annars blåser de ideologiska vindarna kallt från höger, även inom vänstern saknas en gemensam vision om en solidarisk ekonomi. Männen på stenstranden utanför Coronel varken bryr sig om eller känner till att dagens koncept är marknadslösningar. För dem är den kooperativa lösningen genialisk och effektiv. Den frigör ekonomiska resurser och ger en värdighet i arbetet.

Efter det för mig hårda morgonpasset vänder vi den grå stranden ryggen och går mot Abercio Neiras hem för några timmars vila. Strax innan hans fru kommer hem från marknaden på kvällen ska han vara tillbaka för kvällspasset.

Text och foto: MARTIN

TORRES DEL PAINE

*Berget ser ut att vara nära
På andra sidan
kullen
kan man ta på det
Men berget gäcker en,
så lätt ger det sig inte
i människans våld
Man får allt korsa
några kullar till
innan man ser den
enorma sjön
som ligger vid
foten
av berget, härifrån sett*

LIVET BÖRJAR IGEN

*Gräsets stolta strån
vajar i vinden
Himlen ler
En insekt surrar
sorgfritt, lyckligt
ovetande
om att fågeln som
sjunger vackert över
den stilla ängen,
sjudande, ljudande
av liv,
snart ska bli hans
öde.
Livet börjar igen*

Text och foto: Åsa

Chilebulletinen 3/91

TOCOPILLA

Bland bergen samlas tårar
då och då så salta beska
rinner nerför sluttningar
blandas med jord och nederbörd
kväver själar
skymmer min sikt
till diset har mitt jag flytt
rivna apelsinskal
så bittra ljuva
minns sina forna jag
kadaver i torkat damm
tyst för helvete
här finns musköter för de tre
de sköts där sjuttiofyra
gruvorna gapar svarta
av rädsla

tvungna att dölja
djävlaras skuld
upptäckarens kusliga bevis
tungor talar
ekar mellan dammigt salta berg
pulveriserande dynamit
så enkelt
upprorsmakarens hemska
sannings lögn
till jord skall du åter bli
nu till oigenkännligt
bevis
flyr med vinden
ut över
Chiles
blodigt sargade själ

Text och foto: PÄR

»Mapuche betyder jordens folk. Berövas vi jorden är vi inte längre mapuches och kan inte bevara våra traditioner eller utveckla vårt språk och vår kultur.» Foto: Sanna

Kultur med djupa rötter

Morgonsolen sticker i ögonen. Gälla kvinnorösters klagan till rytmen av dova hornstötter och envist monotont trummande blandas i dammet och flyger bort i vinden. Strax ska man spela Palin, Mapucheindianernas heliga spel, en variant av landhockey, nu helgar man klubborna med kanelkvistar och ramsor. Elisa bjuder runt Modai, en söt, tjock vetedryck, bland kvinnorna som ser på.

Jag går tillbaka mot huset för att hjälpa till med maten. Brun fin sand skymmer sikten, samlas i hår och klädveck, tränger in i varje por. Jag hämtar ved i skogen och vatten ur en skogsbäck som man lett ned från berget med hjälp av en träkanal; sjön »har turisterna smutsat ner».

Jordgolvet virvlar upp av vinden som tränger in genom fönsterluckorna i det skumma rökiga köket. Vi gör en stor gryta med ris, lök, potatis och lite fårkött och friterar sopaipillas på vedspisen.

Spelet slutar och män, kvinnor och barn kommer gående mot huset för att samlas under lövtaket utanför. Man diskuterar livligt på Mapudugun (jordens språk), varje talare hälsas »Mari, mari»,

loncos och machis hälsas extra vördnadsfullt. Elisa håller i mötet, det är hon och de andra volontärerna som organiserat den här träffen, för att de närliggande Mapuchesamhällena tillsammans ska diskutera sin situation.

Volontärerna är ungdomar från 9:e regionen i södra Chile, några studerar i Temuco, andra bor kvar på landsbygden.

Dessutom deltar ytterligare två »huincas» (icke-mapuches), killar som, tänker jag, femton år tidigare kunde ha platsat i revolutionära vänstern, men som i dess igendammade fotspår följt med hit upp i bergen för att pröva ett annat alternativ till det nyliberala Chile.

Mapucheorganisationen vi besöker anses vara den mest radikala, den enda i Temuco som, istället för att försöka påverka den nya regeringen i dess ansträngningar att skriva en ny lag för ursprungsbefolkningen, motarbetar det nya lagförslaget.

Samtidigt är det kanske den mest konservativa, som misstror den västerländska demokratiska modellen och söker ett er-

kännande av sina egna traditionella ledare, loncos och machis. Traditioner som palin och nguillatun värderar man högt. Traditionerna är det främsta som skiljer dem från de chilenska fattiga bönderna, historien det enda som berättigar just dem den jord som till stor del sålts ut, och exploateras av förklädda utländska intressen.

»Vi vill inte ha hämnd, vi vill ha rättvisa» säger man. En rättvisa som skulle stå den chilenska staten dyrt, men som kunde lägga framtiden i händerna på en kultur som i 300 år lyckats stå emot spanjorerna men som alltid varit förlorare mot den chilenska lagstiftningen och kulturen. Förmodligen skulle även skogarna, sjöarna och jorden få en chans att återhämta sig om »jordens folk» fick se om dem.

Just nu knyts kontakter med likasinnade organisationer i övriga Latinamerika, för att, i en enad manifestation mot 500-årsjubileumet av Columbus resa, berätta vad denna snedsegling har inneburit för de första amerikanerna.

SANNA

DIKTATURENS BARN

Tunnelbanan stannar vid Universidad de Chile och jag kliver ur, tar trapporna på norra sidan och kommer upp på Ahumadan, som ständigt tycks full av försäljare, som bjuder ut sina grejor för att få ihop till sitt levebröd. Jag bryr mig inte om dem, försöker bara komma snabbt fram i trängseln. Håller ett stadigt grepp om kameran, i händelse av en ficktjuv, som egentligen skulle behöva kameran bättre än jag för att finansiera familjens försörjning eller, tyvärr, ett vitt förekommande missbruk.

Passerar svartväxlare som skriker »Dolares, dolares, cambio!» i mina öron, utserveringarna med uttråkade, grönklädda servitriser, fontänerna innan Monjitas där jag med nöd och näppe misslyckas bli överkörd av en vildsint rytande drake till Micro, så är jag framme vid Santiagos centrum.

Liksom i stort sett alla torg i alla chilenska städer heter Santiagos hjärta Plaza de Armas, ett namn som för tankarna till Pinochets beväpnade Chile.

Låtsas inte se

På utserveringarna trängs rika amerikaner med smutsiga »JordenRuntResenärer» över ölglasen och kaffekopparna. De glor på cycklare och skoputsare, försäljare och konstnärer, andra turister och vanliga chilensare som passerar. Men när en sliten kvinna med ett barn på armen, eller en smutsig flicka med choklad eller stickers att sälja ställer sig vid bordet med fordrande, vädjande ögon tittar de bort. Låtsas inte se, låtsas inte om. Låtsas inte höra »Una moneda, por favor».

Dessa tiggare kallas »mendigos» eller »pordioseros» (por dios = för guds skull) och håller för det mesta till inne i centrum där turisterna och kapitalet finns.

Handlöst förälskad

Här träffade vi Javier första gången. Helt plötsligt dök han bara upp vid vårt bord — en smal, men tämligen välvärdad grabb i åtta-nio års storlek. Han hade tomma händer. Ingenting att sälja, men räckte inte heller fram dem som en kollektihov. Innan vi visste ordet av satt han vid vårt bord och käkade completo och var huvudföremålet för vår uppmärksamhet. Han plirade med sina bruna, vakna ögon; skrattade, skämtade och grimaserade. Här var det inte fråga om något annat än verklig avancerad charm och jag blev handlöst förälskad i denne ömhetstörstande pojke, som ville sitta i knät, ville kramas. Få lite av den ömhet som varken gatans hårda asfalt eller de hundratals, tusentals, barn som tillbringar natten i en park, på

ett tunnelbanegaller eller på en bakgård, kan erbjuda.

Många av de här barnen är utsända av sina föräldrar att dryga ut matkassan. De har ett hem att återvända till, men många kommer förr eller senare att välja gatan. Kanske törs man inte komma hem med tomma händer, dessutom kostar micron ut till poblacionerna mycket för den som ingenting har. Andra flyr från dammet och smutsen i skjulen, mödrars maktlöshet och faders frånvaro, den kurrande magen och hårda nävar som börjar fladdra vid berusning. Så hamnar de kanske här.

Jag vet inte om det är en följd av Pinochets politik och nyliberalismen att barn tvingas ut på gatorna för att sälja vad som säljas kan; tuggummin, choklad, stickers med något bibel- eller visdomsord på, almanackor eller glass. Barn som egentligen skulle gå i skolan, hoppar från buss till buss med bruna kartonger, fyllda med glass och bussfärderna fylls med deras försäljningsrop: »Helado, helado!»

Många blir prostituerade. Pojkar och flickor tvingas sälja sina outvecklade kroppar för några ynka kronor som räcker till en completo (varm korv), marijuana eller en påse lösningsmedel.

Som en orkan

Framåt kvällen när skuggan faller på Santiagos gator fladdrar nattfjärilarna fram för att berusa, bedöva sig. Completion som delades broderligt i pojkängat under dagen byts ut till plastpåsen — de fattigas drog.

Neopren går fram som en orkan genom

barnens hjärnor; sopar visserligen bort hungerkänslorna och skänker värme och tröst, men tar även med sig annat på sin skoningslösa färd.

Ett barn som sniffar neopren blir aggressivt, förlorar sin vaksamma blick, sin nyfikenhet, sin förmåga att tänka och möjligheten att göra Chile till ett land i demokrati.

Jag träffar Javier igen den här kvällen, min sista kväll i Chile. Han ser pigg och fräsch ut — smalare visserligen, men jag tror det är för att han vuxit sen jag såg honom sist. Han avböjer en cola men slår sig i alla fall ner, berättar att han bor på ett barnhem i närheten, men ska flytta hem i morgon. Hem till sin familj för att fira sin tolfte födelsedag där.

Hoppas han talar sanning, hoppas det kommer att fungera.

Chiles framtid

De här barnen är Chiles framtid, Chiles hopp. Man får verkligen hoppas att de inte går samma framtid till mötes som Brasiliens sju miljoner gatubarn, som »rensas» bort från gatorna av frivilliga dödsskvadroner för att de anses utgöra någon »sanitär olägenhet». Tack och lov börjar drogproblemen uppmärksammas i Chile och många organisationer som jobbar för barnen behöver inte jobba underjordiskt längre. Allt är inte förlorat ännu, barnen är inte dumma för att de bor på gatan och försummar sin undervisning. Tvärtom föreföll de för mig ovanligt medvetna. De pratade om kriget; »Varför måste människor kriga? Vi är ju alla bröder...»

MARIA

"Min Sång är en fri Sång..."

På väg genom den sötaktiga tjocka marijuana och cigarettroken mot några platser som lämnats lediga pga deras dåliga läga med utsikt bakifrån över scenen där Inti-Illimani snart ska uppträda blir vi hejdade av en chilensare som tilltalar oss på bruten svenska. Pablo är nittion år och hade för en vecka sedan återvänt från Sverige där han lämnat sin familj och en ekonomisk trygghet.

Han föreslår att vi ska slå oss ner tillsammans med honom och hans vänner på de sista lediga platserna. Chilestadion är nu fylld av folk (och rök) som med förväntan har börjat ropa in kvällens höjdpunkt. Inti-Illimani har efter att ha tillbringat åren under diktaturen i Europa nu kunnat återvända med sin folkmusik till folket som hälsar dem som ett tecken på förändring.

Inga förändringar

Med stor entusiasm vill Pablo berätta allt om sitt land. När han nu återvände

efter två år i Sverige säger han sig inte se några förändringar trots regeringsskiftet. Allt är som förut utom bland de höga herrarna där en omflyttning skett. Landet styrs fortfarande med lagar och med ett domstolssystem som ärvt av diktaturen.

– Pinochet har fortfarande makten, säger Pablo missnöjt och tar sen ett bloss på »jointen» han delar med sina vänner. Marijuana fick han av killen sittplatsen framför oss.

– I Chile delar man på vad man har, det chilenska folket har en kärlek och gemenskap som saknas i Sverige. Det var därför jag återvände till mitt land.

Därpå följer frågan om jag kände några chilensare innan jag kom till Chile, vilket jag inte gjorde innan jag började på Färneboskolas Chile-kurs.

– Då var du väl rasist då eller hur? säger Pablo ironiskt och håller fast vid denna slutsats trots mina protester.

Tro på demokrati

Vännerna till Pablo har, trots sin negativa uppfattning om organisering i allmänhet, kvar en tro på demokrati och drar sitt strå till demokratiseringen genom att i poblaciones samla ungdomar i 10-15-års åldern för att lära och diskutera med dem om »samhället». Vid dessa samlingar propagerar de även mot droger, vilket jag kommenterar pga deras egen droganvändning.

– De tänker sluta, svarade Pablo hoppfullt. Pablo har ej rökt marijuana under sin tid i Sverige och röker vid detta tillfälle endast för gamla tiders skull.

När Inti-Illimani senare spelar en av Victor Jaras sånger vänder sig Pablo om mot mig:

– Detta är den vackraste sång jag vet, nu är publiken en.

En stämman av tusen förstärkte Inti-Illimanis röster och mitt emot mig hängde Victor Jara, på ett vitt lakan, ner från den översta läktaren med texten »mi canto es un canto libre» (min sång är en fri sång).

Drogmissbruket

Under diktaturen talades det sällan om ungdomars drogmissbruk varken i massmedia eller på myndighetsnivå. Först den senaste tiden har det som tidigare var ett dolt problem blivit officiellt.

För Pinochet var drogerna ett medel som bidrog till passiviseringen av de stenkastande ungdomarna.

Missbruket i Chile är stort och utbrett i alla samhällsskikt. Marijuana röks av medleklassen och de i underklassen som har råd. De som inte har råd, många av dem är gatubarn, drömmer sig bort från verkligheten med hjälp av neopren, ett lim som dödar hjärncellerna och fräter sönder hals och andningsorgan. Överklassen blir höga på det mer exklusiva kokainet som för en stund dödar trisessen.

KARIN

TREDJE VÄRLDEN-BIBLIOTEKET

Vill du veta mer ...

om Afrika, Latinamerika, Asien?

Titta in till oss på
Tredje Världen-Biblioteket
Solidaritetshuset, Barnängsgatan
23, Stockholm, tel 08/642 87 22

NY CHILEBOK

Brevskolan och ABF har givit ut en reportagebok om Chile. Den är skriven av frilansjournalisten David Isaksson. Vi möter människor från de torra sandöknarna i norr till Eldlandet i söder som berättar om sitt Chile idag, igår och vad de väntar sig av framtiden.

Boken beställes från:
Utbildningsförlaget Brevskolan
Box 42053, 126 12 Stockholm
tel 08/709 05 00

Chile

AV
DAVID ISAKSSON

FÖR UTBILDNING I BRASILIEN OCH CHILE NORDISKT OPERATION DAGSVERKE 1991

Omkring 5 miljoner kronor har redan flutit in när vi ringer Operation Dagsverkes kampanjkontor i mitten av maj, men man räknar med att kampanjdagen den 25 april kommer att ge totalt 9 miljoner. Elever i 300 svenska skolor har åstadkommit detta fantastiska insamlingsresultat i solidaritet med människor i Chile och Brasilien. Målet är att innan årets slut få in 15 miljoner, i Sverige. Till dessa pengar kommer de övriga nordiska ländernas insamlingar på insamlingsdagen den 10 oktober.

I Chile går stödet till uppbygge av tre jordbrukskolor och i Brasilien får bland andra gatubarnen del av pengarna.

JAN HAMMARLUND

har varit på turné i Chile och gjort stor lycka vid 16 konserter och vid framträdanden i radio och TV. Vid flera av konserterna medverkade gruppen *Taller Concumen*, vars grundare *Mariela Ferreira*, bosatt i Sverige, var med i Chile.

Jan har gjort en kassett »*Mi yunta en la cana*» (»Min polare från kåken») till förmån för de kvinnliga politiska fångarna i Santo Domingo. Ett begränsat antal finns på Latinamerikanska Bokhandeln, Drottninggatan 89, Stockholm.

Söderut

OM MILJÖ OCH ALTERNATIV I TREDJE VÄRLDEN

Söderut är en skriftserie om miljöproblem och alternativa modeller i framför allt Latinamerika. Den ges ut av Jordens Vänner söder och Comunidad fyra gånger om året.

Söderut kommer att innehålla debatt och analyser rörande miljöfrågor i ett politiskt, ekonomiskt och socialt sammanhang. Såväl regionalt som i axeln Nord & Syd.

Beställ ett gratis ex från:

Söderut, Box 15128, 104 65 Stockholm
tel 08/41 01 47

1492-1992 COLUMBUS VAR INTE DÄR FÖRST I

Om du vill veta mer om kampanjen eller bli medlem, skriv till:

»Amerika-500»
Solidaritetshuset
Barnängsgatan 23
116 41 Stockholm

NYFIKEN PÅ VERKLIGHETEN?

Då är *Arbetaren* tidningen för dig! Varje vecka bjuder vi på nyheter, undersökande reportage och massor av bilder. Politik, satir och krönikor. Och inte minst; kultur. Vill du ha ett provnummer? Skriv, ring eller faxa. Lika lätt kan du prenumerera. 360 kr för ett år. Slå till nu! Verkligheten väntar inte.

ARBETAREN Sveavägen 98, 113 50 Stockholm
Tel 08-16 08 90, Fax 08-673 03 45

BY I ATACA

»Muren drar upp en sträng gräns, den inhägnar blicken och slår mycket bestämt in rymden i sitt mönster.»

Så beskrivs murarna i San Pedro de Atacama av en grupp arkitekter i Antofagasta, som arbetar med en bevarandeplan för byn.

Beskrivningen stämmer i högsta grad med verkligheten. San Pedro de Atacama, några timmars bussresa från hamnstaden Antofagasta genom öknen upp mot Anderna, är verkligen en sluten by.

Intrycket av slutenhet förstärks av att de flesta man ser på gatorna är turister. Byborna lever i sina hus och trädgårdar bakom murarna och lämnar torget och gatorna åt oss resenärer från Europa och Nordamerika – det är inte många chilennare som kommer hit.

I oasen har det bott människor i flera tusen år, och de verkar vilja fortsätta som förut, ostörda av de främmande tungomålen på byns gator.

Men i en av murarna finns en öppning, en grind av metallnät, den enda platsen där man kan se vad som finns bakom muren. Och där ligger Takha-Takha, ett enkelt pensionat och på flera sätt ett vattenhål för oss gringos.

Brist på el och vatten

Takha-Takha drivs av Quenie Quezada, en rundlagd, jovialisk och gråskäggig herre med en stor förmåga att få gästerna att trivas både med honom och med varandra. Kvällsmålet serveras mellan sju

och tio på kvällen, de tre timmar varje dygn som elektriciteten släpps fram till byn.

Och i stearinljusens sken efter midnatten berättar Quenie gärna om livet i byn, om hur familjerna tvingar sina ogifta vuxna döttrar att skaffa sig barn med vem som helst – för det är barnet som är viktigt, inte att gifta sig – och om hur den som snor åt sig mer vatten än sin ranson tvingas lämna byn, men utan hot och brådska.

Luftfuktigheten noll

Livet i San Pedro de Atacama är helt uppbyggt kring den lilla flod som flyter genom byn. Runt omkring är det öken, och där växer inte minsta kaktus. Allt torkar mycket snabbt – på Takha-Takha finns till exempel ingen färsk frukt.

– Det vore bara en massa besvär, och frukten skulle torka bort i alla fall, säger Quenie.

Torkan i öknen är verkligen påfrestande. San Pedro ligger också på drygt två tusen meter över havet, vilket ger den stekande solen god hjälp att göra av med allt vatten. Den skulle dunsta bort över 2 500 millimeter regn om året, om det funnes så mycket vatten.

Luftfuktigheten är nära noll, och den tunna luften bränner i näsan.

Gravar i öknen

I öknen torra jord bevaras de kroppar som grävs ner, vare sig det är diktaturens

offer med kulhålen ännu klart synliga i det torra skinnets, eller tusenåriga indianmumier.

På museet i byn kan man beskåda ett par av de gamla mumierna i montrar, och i det stora arbetsrummet innanför utställningarna står ett par stora bord med hundratals dödsallar. Det mesta av det som finns i museet har samlats ihop av fader Gustavo Le Paige, en belgare som var bypräst från 1955 och till sin död 1980.

Fader Le Paige sägs ha hittat omkring 5 000 gravar och grävt ut ett stort antal. Ibland tog han upp hela innehållet i graven, men ofta nöjde hans sig med bara skallen. På museet vill man idag inte kritisera Le Paige. Min fråga om han inte gjorde stor skada med sina grävningar möts med ett lätt generat leende och kommentaren att hans metoder inte var helt moderna.

Boliviansk vinter

Trots allt regnar det ibland i öknen. Den så kallade bolivianska vintern, som betyder att det regnar mitt i sommaren, når ner till San Pedro, och kring jul kan det regna alldeles kopiöst i flera dagar. Murar och husväggar av soltorkad lera blir delvis upplösta och omfattande reparationer behövs efter varje regn.

Torkade flodbäddar och stelnade före

*Vid torget med sina röd-
pepparträd ligger kyrkan,
som är flera hundra år
gammal, men fick sitt
nuvarande utseende
efter 1950.*

MAS ÖKEN

detta lervällingar syns överallt i öknen kring San Pedro. Vid en torr flodfåra där byn slutar i söder bor Simplicio Tejerine med sin familj.

Simplicio är gruvarbetare, men vi kommer till honom på jakt efter traditionellt

textilhantverk. Här i norra Chile är det nämligen ofta männen som väver. Kvinnorna är mer konservativa och ägnar sig åt att spinna och sticka. Nymodigheter som vävstolen — som spanjorerna kom med — lämnar de gärna åt männen.

Och med hjälmen fortfarande på huvudet ställer sig Simplicio vid sin vävstol så att jag kan ta en bild medan solen försvinner bakom bergen.

Text och foto: CHRISTER HAMP

*Gruvarbetaren Simplicio Tejerine vid sin vävstol hemma på gården i San Pedro.
I norra Chile är det ofta männen som ägnar sig åt sådana nymodigheter som att väva med vävstol.*

POSTTIDNING

Chiebulletinen

Box 622

10 28 Stockholm

